

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP

LJUBO KARAMAN PEDESET GODINA POSLIJE

Split, 23. - 24. rujna 2021.

KNJIŽEVNI KRUG SPLIT
INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI
ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD HAZU U SPLITU

KNJIGA MEDITERANA 2021.

Pod visokim pokroviteljstvom
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Organizatori

KNJIŽEVNI KRUG SPLIT

ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD HAZU U SPLITU

Suorganizatori

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE HISTORY OF TOWNS

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST

ODSJEK ZA POVIJEST FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA
U SPLITU

MUZEJI IVANA MEŠTROVIĆA

HRVATSKA ZAKLADA ZA ZNANOST

Počasni odbor

Josip Bratulić

Nenad Cambi

Davorin Rudolf

Blaženko Boban

KNJIGA MEDITERANA 2021.
(Split, 19. – 25. rujna)

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP
LJUBO KARAMAN
PEDESET GODINA POSLIJE

Split, 23. – 24. rujna 2021.

KNJIŽEVNI KRUG
SPLIT
2021

Organizacijski i znanstveni odbor

Nenad Cambi

Radoslav Tomić

Katarina Horvat Levaj

Danko Zelić

UVODNA NAPOMENA

LJUBO KARAMAN PEDESET GODINA POSLIJE

Ove godine navršava se pedeset godina od smrti Ljube Karamana (Split, 15. lipnja 1886. – Zagreb, 19. travnja 1971.), utemeljitelja suvremene povijesti umjetnosti u Hrvatskoj. Splićanin podrijetlom i rođenjem, studirao je povijest i zemljopis, a potom i povijest umjetnosti u Beču, gdje je 1920. godine doktorirao tezom *Die romanische Plastik in Spalato* (Romanička skulptura u Splitu). Beč je u to doba bio središte glasovite »bečke škole povijesti umjetnosti« na kojoj su mu predavali ugledni profesori poput Jozefa Strzygowskoga i Maxa Dvořáka kod kojega je i doktorirao. Nakon povratka u Dalmaciju bio je suplent na gimnaziji u Dubrovniku i Splitu, od 1919. asistent u Pokrajinskom konzervatorskom uredu za Dalmaciju, a od 1926. godine konzervator za Dalmaciju i Split. Nakon odlaska u Zagreb 1941. godine, bio je do umirovljenja 1950. godine ravnatelj Konzervatorskog zavoda. Usporedo sa službom zaštite, Karaman je djelovao kao znanstvenik koji je iza sebe ostavio ogroman opus koji uključuje temeljne knjige, brojne znanstvene i popularno pisane članke o najznačajnijim umjetnicima i umjetničkim djelima od antike do 16. stoljeća u Dalmaciji od Raba do Kotora. Nakon odlaska u Zagreb, Karaman proširuje područja svojih istraživačkih interesa te piše važne tekstove u umjetnosti Banske Hrvatske, Slavonije i Istre. Godine 1963. objavljuje utjecajnu knjigu *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva* u kojoj je, na teorijskoj razini, izložio svoja razmišljanja i postavke o umjetnosti u provincijskim, graničnim i perifernim područjima. Takva analiza rezultat je njegova sveukupnoga pedesetogodišnjega znanstvenoga i konzervatorskog djelovanja. U prvom planu istraživanja Karaman je pokušao protumačiti temeljne osobine umjetnosti na hrvatskom tlu i u njezinim povijesnim pokrajinama koje su se i zemljopisno i kulturološki nalazile »izvan središta« (Hans Sedlmayr). Zahvaljujući urođenom talentu, dobrom odgoju i obrazovanju, kao učenik velikih znanstvenika, Karaman je već u prvim radovima pokazao visoku

zrelost i upućenost u suvremene povijesno-umjetničke tendencije, stavljajući uvijek u prvi plan likovne vrijednosti spomenika o kojima je pisao. Uz to treba naglasiti da se u svom radu, u pravilu, bavio važnim temama i znamenitim umjetnicima, pokazujući na taj način da mu je bilo posve jasno kako se na takvim primjerima može napisati konzistentna povijest hrvatske umjetnosti, od Dioklecijanove palače, ranoromaničkih crkava u Dalmaciji, dalmatinskih katedrala, slikarstva 15. i 16. stoljeća, katedrale u Zagrebu, pa do Andrije Buvine, Radovana, Jurja Dalmatinca i Nikole Firentinca. Prema umjetnosti novijih povijesnih razdoblja Karaman je pokazao manji interes, ali njegova gotovo usputna zapažanja na te teme pokazuju duboko poznavanje umjetničkih strujanja tijekom 17. i 18. stoljeća.

Karaman je bio plodan pisac koji je postavio temelje i izgradio kriterije povijesti umjetnosti u Hrvatskoj. To se u prvom redu odnosi na umjetničko stvaralaštvo do 16. stoljeća. I njegovi pogledi na zaštitu spomenika još su uvijek aktualni i zavređuju dodatna istraživanja. Usudio bih se reći da se njegove monografije o Buvini i Radovanu u svim segmentima mogu i danas ocijeniti kao remek-djela naše struke.

Upravo zbog svega toga, povodom pedesete godišnjice od njegove smrti, Knjiženi krug iz Splita i Institut za povijest umjetnosti iz Zagreba, pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u kojoj je Karaman bio članom od 1932. godine, priređuje znanstveni skup na kojemu će današnji istraživači valorizirati njegov rad, čime će ujedno odati počast njegovoj neprocjenjivoj ulozi u hrvatskoj kulturi i društvu 20. stoljeća.

Radoslav Tomić

Međunarodni znanstveni skup
LJUBO KARAMAN
PEDESET GODINA POSLIJE
Split, 23. – 24. rujna 2021.

RASPORED IZLAGANJA

Četvrtak, 23. rujna

8.30 — Zavod HAZU, Split, Trg braće Radića 7

Pozdravne riječi: Nenad Cambj, Katarina Horvat Levaj, Radoslav Tomić

Voditelj: Radoslav Tomić

Igor Fisković: Ljubo Karaman iz neposrednih sjećanja

Marko Trogrlić: Bečki studij Ljube Karamana

Arsen Duplančić: Ljubo Karaman od suplenta na gimnaziji do konzervatora za Dalmaciju

Miljenko Jurković: »Problemi periferijske umjetnosti« – postoji li »periferijska umjetnost« uopće šezdeset godina poslije?

Dino Milinović: Ljubo Karaman, Josef Strzygowski i »bijeg prema periferiji«

Ivan Matejčić: Potaknut Karamanovim »Razgovorima o nekim problemima...« iz davne 1962. godine

Milan Pelc: Domoljubni zanos i naučna sprema. Ljubo Karaman i prve »sinteze« hrvatske povijesti umjetnosti

Andrej Žmegač: Grad i selo u palači: Karamanovo određenje Dioklecijanove palače

11,00 Pauza

11,30 Nastavak skupa

Voditelj: Miljenko Jurković

Željko Tomičić: Ljubo Karaman i početak bjelobrdske kulture

Ivan Basić: Između kasne antike i predromanike: sustavi datiranja i kulturni profil prve ranosrednjovjekovne skulpture u postkaramanovskoj medievistici

Ivan Josipović: Što je ostalo od *Kolijevke*? – prilog teorijskim raspravama o ranosrednjovjekovnoj umjetnosti na istočnoj obali Jadrana

Magdalena Skoblar: Bizant i distinkcija – prestiž bizantskih uzora u umjetnosti ranosrednjovjekovne Dalmacije

Nikolina Maraković – Tin Turković: Ljubo Karaman i »starohrvatske crkvice slobodnih oblika« – stotinu godina kasnije

Mirja Jarak: Starohrvatska groblja u istraživanjima i interpretacijama Ljube Karamana

Rosana Ratković: Adriobizantizam u dubrovačkom zaleđu – ulomci zidnih slika iz crkve nepoznatog titulara u Paniku kod Bileće i sv. Tome u Kutima kod Herceg-Novog

14,00 Ručak

16,00 Nastavak skupa

Voditelj: Katarina Horvat Levaj

Marko Petrak: *Ex consuetudine orientalis ecclesie*, Slučaj oženjenog splitskog nadbiskupa Dabrala (1030- 1050)

Antonija Ujević: Karamanovo tumačenje reljefa (pluteja) s ljudskim likovima u splitskoj krstionici

Daniela Matetić Poljak: Male – velike teme: romanički ornamentalni motivi u istraživanjima Ljube Karamana

Ana Plosnić Škarić: Tragom pisanja Ljube Karamana o specifičnom lisnatom motivu na arhitektonskoj plastici u Trogiru

Ivo Babić: Karaman i tzv. stećci

Radoslav Tomić: Ljubo Karaman i slikarstvo starijih povijesnih razdoblja u Dalmaciji

Diskusija

Petak, 24. rujna

8.30 — Zavod HAZU, Split, Trg braće Radića 7

Voditelj: Samo Štefanac

Samo Štefanac: Karamanovo pisanje o Nikoli Firentincu

Matko Matija Marušić: »Dobre obrtne radnje«: Ljubo Karaman i drvena skulptura

Danko Zelić: Dubrovačke teme Ljube Karamana

Sanja Cvetnić: Putokazi Ljube Karamana: barokna umjetnička baština sjeverozapadne Hrvatske

Ratko Vučetić: Karaman – Fortifikacije gradova kontinentalne Hrvatske i identitet regije

Darka Bilić: O specifičnostima ranomodernih lazareta na Jadranu u svjetlu Karamanovih teoretskih postavki

Franko Čorić: Utjecaj kreativnog konzerviranja na konzervatorsko djelovanje Ljube Karamana

Radoslav Bužančić: Konzervator Ljubo Karaman i njegovo nasljeđe na primjeru obnove srednjovjekovnih spomenika Dalmacije

11,00 Pauza

11,30 Nastavak skupa

Voditelj: Ivan Matejčić

Ivana Čapeta Rakić: Konzervatorska djelatnost Ljube Karamana u Splitu (s fokusom na pokretnu baštinu)

Stanko Piplović: Ljubo Karaman, djelovanje u Konzervatorskom uredu za Dalmaciju u Splitu

Ivana Nina Unković Diaz Fernandez: Konzervatorski projekti Ljube Karamana u području pokretne dalmatinske baštine (1919. – 1941.)

Marijan Čipčić: Ljubo Karaman i zaštita trogirke kulturne baštine

Ivana Prijatelj Pavičić – Marina Lambaša: Konzervatorska suradnja Ljube Karamana i don Krste Stošića 1925. – 1941.

Dalibor Prančević i Barbara Vujanović: Ljubo Karaman i Ivan Meštrović: Polemika oko spomenika i fragmenti pisane korespondencije

Irena Kraševac: Promemorija Ljube Karamana o uklanjanju spomenika banu Jelačiću u Zagrebu 1947. godine – dokument vremena i konzervatorskog stava

Diskusija

Zatvaranje skupa

Ljubo Karaman ispred sarkofaga Dobrog pastira u Arheološkom muzeju u Splitu

SAŽETCI

Ljubo Karaman u Dalmatinskoj zagori 1934. godine

Ivo Babić
Profesor emeritus
Sveučilišta u Splitu

KARAMAN I TZV. STEĆCI

Ljubo Karaman napisao je fundamentalni tekst o stećcima prelomljen kroz njegovu intelektualnu aparaturu s kategorijama centar-periferno, urbano-ruralno. Njegovim tragom fenomen stećka može se tumačiti kao ruralnu interpretaciju urbane umjetnosti. Likovi prikazani na stećcima, posebno dekorativni motivi, očituju stilska obilježja kasne romanike i gotike.

U sociološkom smislu stećke treba dovoditi u vezu sa socijalnom diferencijacijom u kasnom srednjem vijeku, s pojavom plemstva, uključujući slobodne seljake i vojnike obuhvaćene banderijalnim sustavom uvedenim u doba Ludovika I. Anžuvinca. Znamenja i simbolizam na stećcima uklapaju se u feudalnu ikonosferu sa socijalnim ritualima poput plesa i lova. Ne treba ih dovoditi u isključive veze sa pojedinim etničkim i vjerskim skupinama.

Česti su motiv na stećcima zvijezde i mjesec, sigurno preuzeti s obodnih kovanića. Inače sunce i mjesec česti su u heraldici pa tako i na sjeverozapadnom Balkanu, na obali, u gradovima (npr. u Splitu i Trogiru), ali i u zaleđu.

Stećci su uglavnom raspoređeni po krškom pojasu, u Dalmaciji i Hercegovini. Debljina grobnih ploča i pojava pseudosarkofaga može se tumačiti srednjovjekovnim opadanjem klesarskih vještina. Grobne ploče često su tek odlomljeni slojevi kamena na kojima je potrebna minimalna intervencija. Izrada prošupljenih kamenih masa – sarkofaga bila je skupa, kao i sam transport (u to doba već je propala rimska cestovna mreža). Sarkofage su sebi mogli priuštiti tek poneki crkveni i svjetovni dostojanstvenici, no i ovi ponekad koriste antičke sarkofage.

Bez obzira na rustičnost i svojevrsnu primitivnost i nezgrapnost izvedbe, stećci imaju svoju osebujnu poetiku s »plutajućim« kompozicijama, s hrapavim i neravnim ploham, kao da su kulturni, ujedno i prirodni objekti pomno razmješteni u prostoru.

Ivo Babić, hrvatski povjesničar umjetnosti i arheolog (Trogir, 17. VI. 1946.), diplomirao je povijest umjetnosti i arheologiju, kao paralelni studij i filozofiju, te doktorirao (1982.) na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Od 1970. do 1974. radio je kao konzervator u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika u Splitu, od 1974. do 1979. bio je ravnatelj Muzeja grada Trogira, od 1979. nastavnik na Sveučilištu u Splitu gdje je bio i rektor od 1998. do 2002. Istražuje poglavito kulturnu baštinu Trogira i Splita, s naglaskom na njezinoj zaštiti. Inicirao je konzervaciju pojedinih trogirskih spomenika, pa je tako vodio i izgradnju trogirске galerije Cate Dujšin-Ribar (1978.). Pokrenuo je i gradnju lapidarija Muzeja grada Trogira (1987.). Postavio je niz izložbi u Zagrebu, Beogradu i Splitu među kojima su i revijalne izložbe Splitski salon i I. Salon sakralne umjetnosti u Splitu. Glavna djela: *Trogir* (fotomonografija, 1976.), *Prostor između Splita i Trogira* (1984.), *Trogirska katedrala* (1989.), *Od ubavog do gubavog* (1994.), *Pomak prema crnom* (2005.), *Trogir. Grad i spomenici* (2016.), *Iz dalmatinskog srednjovjekovlja* (2019.).

Ivan Basić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za povijest

IZMEĐU KASNE ANTIKE I PREDROMANIKE: SUSTAVI DATIRANJA
I KULTURNI PROFIL PRVE RANOSREDNJOVJEKOVNE SKULPTURE
U POSTKARAMANOVSKOJ MEDIEVISTICI

Prva stoljeća srednjovjekovlja (7. i 8.) u hrvatskoj su medievistici sve do suvremenosti ostala obilježena pejorativnim shvaćanjima, opetovanima u literaturi raznolikih disciplina: »mračna stoljeća«, »urbana regresija«, »nestanak složenijih oblika društvene organizacije«, »stagnacija umjetničkog stvaralaštva« ili »zamiranje antičkog načina života« *samo su najčešće upotrebljavani pojmovi u tako razvijenom kritičkom aparatu. Takav je diskurs, s jedne strane, bio uvjetovan dugotrajno dominantnim narativom o »kataklizmičkom« svršetku starog vijeka uokrug jadranskog bazena (pod pritiskom barbarskih migracija), a s druge strane objektivnim manjkom povijesnih tekstova koji bi ovo i ovakvo gledište mogli ozbiljnije potvrditi ili opovrgnuti. Osim, naime, sâmog početka 7. st. i sâmog kraja 8. st., pisani izvori sasvim mimoilaze istočni Jadran, napose Dalmaciju. Kronološkom je preciziranju domena arheološkog zapisa te arhitektonskog i umjetničkog stvaralaštva pridonijela tek u ograničenoj mjeri, jer apsolutno datirani spomenici još uvijek izostaju. Na raspolaganju stoji jedino relativna kronologija. Promjene u shvaćanjima unijele su prijašnje revizije standardnih objašnjenja, kao što su »adriobizantizam« (E. Dyggeve, 1939.) i »pasivna negacija antike« (M. Prelog, 1954.), dok novije interpretativne paradigme polažu snažniji naglasak na društvenu transformaciju, negoli na vanjske faktore kao uzroke promjena do kojih je došlo u 7., 8. i 9. st. U tom kontekstu poučno je promotriti poziciju Ljube Karamana, do sredine 20. st. najutjecajnijeg ovdašnjeg tumača geneze i kulturnog profila inicijalnih stoljeća srednjeg vijeka. Nekoliko njegovih studija posvećenih upravo problemima »prijelaznog razdoblja« objavljeno je između ranih 20-ih i kasnih 50-ih godina prošloga stoljeća. Karamanova preokupacija problematičnim »prijelaznim« razdobljima najsustavnije je izložena u studiji »O spomenicima VII i VIII stoljeća u Dalmaciji i o pokrštenju Hrvata« (1942.), gdje je sintetizirao sve tada poznate datirane spomenike, povezujući ih stilsko-komparativnom metodom s ostalom sačuvanom građom. Tako uspostavljeni sustav datiranja postao je, u sljedećem koraku, polazištem za zaključke o kronologiji i periodizaciji sveukupne predromaničke umjetnosti na istočnom Jadranu, naročito skulpture. Ovdje će biti istraženi porijeklo i svojstva Karamanova sustava datiranja te prikazana njegova evolucija do suvremenosti, s osobitim naglaskom na pitanje što je preostalo od tada uspostavljenog korpusa u svjetlu novijih znanstvenih spoznaja. U izlaganju će biti posvećena pažnja pitanjima poput kronološke stratifikacije pretpleterne skulpture, donje granice pojave pleterne plastike, njezina porijekla i geneze.*

Ivan Basić (Split, 1982.) docent je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Diplomirao je povijest i povijest umjetnosti (2007.) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je i doktorirao u polju medievistike (2013.) disertacijom o poleogenezi Splita na razmeđu kasne antike i ranoga srednjeg vijeka. Od 2008. do 2011. godine radio je na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, potom u Splitu, gdje je od 2016. godine i predstojnik Katedre za staru i srednjovjekovnu povijest te metode historijske znanosti pri Odsjeku za povijest. Autor je i koautor četiriju knjiga, urednik jednog zbornika radova te autor pedesetak znanstvenih radova, objavljenih u Hrvatskoj i u inozemstvu. Sudjelovao je na tridesetak znanstvenih skupova, domaćih i međunarodnih. Istražuje kasnoantičku i ranosrednjovjekovnu civilizaciju, s osobitim obzirom na područje jadranskog bazena, naročito na urbanu i crkvenu povijest, predromaničku skulpturu, epigrafiju te historijsku geografiju toga prostora. Posljednja objavljena monografija iz te tematike jest: *I vescovi della Dalmazia al Concilio di Hieria del 754. Appunti sulla geografia storica dell'Adriatico meridionale bizantino nell'VIII secolo* (Split–Zagreb, 2020.). Potpredsjednik je i jedan od utemeljitelja Hrvatskog društva za bizantske studije.

Darka Bilić

Institut za povijest umjetnosti
Centar »Cvito Fisković« Split

O SPECIFIČNOSTIMA RANOMODERNIH LAZARETA NA JADRANU U SVJETLU KARAMANOVIH TEORETSKIH POSTAVKI

Godine 1592., na obali ispred južnih zidina Splita pušten je u promet lazaret čiji je osnutak i izgradnju inicirao Židov Daniel Rodriga, već desetljećima aktivan u trgovini između Apeninskog poluotoka i osmanske unutrašnjosti Balkana. Uz osnivanje splitskog lazareta vezana su dva važna događaja na istočnoj obali Jadrana koja su mu prethodila: uvođenje stanice za dezinfekciju trgovačke robe u osmanskoj Gabeli 1568. i izgradnja trajnog lazareta na jonskim otocima Krfu i Zakintosu 1588. godine. Oba su se desila u organizaciji i na inzistiranje Židovskih trgovaca koji su se doselili u ovu pograničnu sredinu privučeni njezinim geografski graničnim položajem i politički perifernim uvjetima koji su pružali jedinstvene mogućnosti za posredničku trgovinu. Oni su bili presudni za implementaciju sanitarnih mjera u sklopu trgovačke infrastrukture na istočnoj obali Jadrana koja je u konačnici rezultirala formiranjem novog, trgovačkog tipa lazareta sa splitskim lazaretom kao najreprezentativnijim primjerom.

U skladu s Karamanovom definicijom periferne umjetnosti koja se afirmira koristeći motive iz različitih izvora, odnosno inspirirajući se s više strana, splitski lazaret kombinira jedinstvene, ne samo funkcionalne, već i formalne značajke, koristeći prototip osmanskog karavansaraja za dezinfekciju trgovačke robe i karantenu putnika reflektirajući specifičnosti istočnojadranske periferne i granične sredine.

Darka Bilić znanstveni je suradnik u Institutu za povijest umjetnosti, Centar Cvito Fisković u Splitu. Diplomirala je povijest umjetnosti i talijanski jezik i književnost na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je obranila i doktorsku disertaciju *Inženjeri i civilna arhitektura mletačke Dalmacije i Albanije u 18. stoljeću*. Boravila je na Sveučilištu Harvard 2015. godine kao polaznik istraživačkog seminara pod pokroviteljstvom Fondacije Getty te nanovo 2016. godine kao stipendist programa Aga Khan za islamsku arhitekturu. Godine 2018. boravila je kao Berenson fellow u Villi I Tatti, Centru za istraživanje talijanske renesanse Sveučilišta Harvard.

Objavila je dvije knjige i brojne znanstvene članke. Dobitnica je nagrade Društva povjesničara umjetnosti za knjigu *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, Književni krug, Split 2013. Održala je predavanja na Sveučilištu Harvard (2016.) i Politehničkom sveučilištu Marche u Anconi (2014.) te na brojnim konferencijama u Europi, SAD-u i Kanadi.

Kao voditelj i suradnik na istraživačkim projektima bavi se poviješću arhitekture istočnog Jadrana u ranom novom vijeku, neovisno o suvremenim političkim granicama, istražujući evoluciju i prijenos formi na primjerima civilne, vjerske i vojne arhitekture između dviju jadranskih obala i osmanske unutrašnjosti.

Radoslav Bužančić

Konzervatorski odjel Ministarstva kulture u Splitu

KONZERVATOR LJUBO KARAMAN I NJEGOVO NASLJEĐE NA PRIMJERU OBNOVE SREDNJOVJEKOVNIH SPOMENIKA DALMACIJE

Ljubo Karaman je započeo svoju konzervatorsku karijeru 1919. godine u Pokrajinskom konzervatorskom uredu za Dalmaciju u Splitu. Njegov konzervatorski rad omogućio mu je izravan dodir s najznačajnijim hrvatskim spomenicima čime je izvrsno obrazovanje, koje je stekao na prestižnom sveučilištu u Beču, nadopunio praktičnim istraživačkim radom.

U periodu 1929.-1932. u Splitu je s Karamanom i Bulićem radio kao arhitekt i konzervator Ejnar Dyggve koji im se pridružio u istraživanjima. U periodu njihove tijesne suradnje na obnovi spomenika provedena su istraživanja nekih od najvažnijih nacionalnih lokaliteta među kojima svakako treba izdvojiti crkve sv. Stjepana i sv. Marije na Otoku u Solinu. Revizijsko istraživanje Bulićeva otkrića zadužbine kraljice Jelene pokrenuto je nakon arhivskih otkrića don Lovre Katića koja su upućivala na veći arhitektonski kompleks. Dyggve ga je poslije interpretirao kao dvor hrvatskog kralja. Istraživanja solinske crkve u Gradini, koja je Karaman proveo s Bulićem 1923.-27., objavljena su kao otkriće krunidbene crkve sv. Petra, dok u istraživanjima Šuplje crkve 1931. godine, potaknutim topografskim otkrićima Katića, nije pronađena Zvonimirova krunidbena bazilika.

Ta će arheološka otkrića, zajedno s Karamanovom obnovom i prezentacijom crkve sv. Martina u Trogiru, tridesetih godina 20. st., otvoriti novu stranicu u razumijevanju ranosrednjovjekovne vladarske arhitekture na tlu Hrvatske, temu koja je još uvijek otvorena i aktualna.

Radoslav Bužančić (Split, 28. 6. 1958.) Nakon završene Klasične gimnazije u Splitu diplomirao je 1983. na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, magistrirao 1996., a doktorirao 2008. godine s temom »Nikola Ivanov Firentinac i trogirski *renovatio urbis*«. Od 1984. zaposlen u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika u Splitu, od 2006. – 2012. kao pročelnik Konzervatorskog odjela u Trogiru. Danas je pročelnik Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Splitu. Od 2009. izabran je u naslovno znanstveno-nastavno zvanje docenta na Filozofskom fakultetu u Splitu. Predmet Bužančićeva znanstvena interesa široko je područje povijesti umjetnosti od kasne antike do renesanse, a teme njegovih radova sintetiziraju istraživanja arheologije, arhitekture i urbanizma Dalmacije. Velik dio svog proučavanja posvetio je Trogiru i trogirskim spomenicima o čemu je publicirao brojne znanstvene radove i monografije. Splitski opus označila su njegova proučavanja Dioklecijanove palače i carskog mauzoleja. Arhitekt je obnove trogirski i splitske katedrale.

Dobitnik je godišnje Nagrade grada Trogira i godišnje Nagrade grada Splita, nagrade Vicko Andrić za restauraciju zvonika u Sutivanu te skupne nagrade Europa Nostra za restauraciju kapele Bl. Ivana u Trogiru. Glavni je urednik časopisa *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji te Klesarstvo i graditeljstvo*.

Marijan Čipčić
Muzej grada Splita

LJUBO KARAMAN I ZAŠTITA TROGIRSKKE KULTURNE BAŠTINE

Nadležnost dr. Ljube Karamana kao voditelja Konzervatorske službe za Dalmaciju (1926. – 1941.) obuhvaćala je, dakako, i prostor Trogira. Prema ovom spomeničkom biseru Dalmacije imao je Karaman, kao i njegov prethodnik na čelu Konzervatorske službe za Dalmaciju don Frane Bulić, poseban senzibilitet. O tome svjedoči korespondencija koju je Karaman vodio s trogirskom općinskom upravom i Rokom Sladom Šilovićem, trogirskim ljekarnikom kojega je Bulić imenovao za počasnog konzervatora u Trogiru. Ta korespondencija nalazi se u arhivu Konzervatorskog odjela u Splitu.

Nakon što je izbio incident povodom rušenja mletačkih lavova 1932. u Trogiru kao odgovor na talijanske provokacije, Karaman i Bulić trudili su se sačuvati te spomenike, naglašavajući da je mletačke lavove potrebno sačuvati kao materijalne tragove prošlih vremena. Karaman je više puta intervenirao kod trogirске općinske uprave kada bi doznao o mogućoj degradaciji kulturne baštine. Tako se, primjerice, 1930. godine usprotivio podizanju kioska na obali obrazlažući svoje protivljenje činjenicom da bi se postavljanjem kioska nagrdila povijesna vizura grada. Godine 1934. apelirao je kod gradske uprave da se gradska klaonica dislocira iz kule sv. Marka. Kada je Kotarski sud u Trogiru zakazao 1937. godine dražbu općinskih nekretnina zbog neplaćenih dugova jednoj ljubljanskoj štedionici, Karaman je pokušao iz dražbe izuzeti općinsku zgradu. Pritom se pozivao na zakonsku uredbu prema kojoj se nisu smjeli prodavati ili na bilo koji način otuđiti povijesni spomenici.

Na temelju samo nekoliko izloženih primjera u ovom sažetku evidentna je Karamanova briga za trogirsku kulturnu baštinu dok je bio na čelu konzervatorske službe za Dalmaciju.

Marijan Čipčić je rođen 15. lipnja 1985. godine u Splitu. Osnovnoškolsko obrazovanje i Klasičnu gimnaziju završio je u Splitu. Zvanje profesora povijesti i diplomiranog arheologa stekao na Sveučilištu u Zadru gdje je i doktorirao na poslijediplomskom studiju *Jadran – poveznica među kontinentima*. Zaposlen je kao kustos u Muzeju grada Splita. Dugogodišnji je član predsjedništva Društva prijatelja kulturne baštine Split, a od 2019. do 2021. obnašao je dužnost predsjednika Društva. Član je uredništva časopisa *Kulturna baština*. Uredio je zbornik radova *Ante Trumbić – biografski fragmenti i nasljeđe* i *Spomenicu povodom 135. obljetnice pohrvaćenja splitske Općine*. Objavljuje radove u znanstvenim časopisima i zbornicima radova. Sudjelovao je s izlaganjima na desetak znanstvenih skupova. Autor i koautor je nekoliko izložbi i pratećih kataloga. Za njegov autorski katalog izložbe *Splitski gradonačelnici (1882.-1918.)*: život i uspomene, Muzej grada Splita dobio je nagradu Hrvatskog muzejskog društva za realizirani izdavački projekt u 2019. godini.

Franko Ćorić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

UTJECAJ KREATIVNOG KONZERVIRANJA NA KONZERVATORSKO
DJELOVANJE LJUBE KARAMANA

Ljubo Karaman, zbog školovanja na bečkom sveučilištu, u hrvatskoj historio-
grafiji zaštite kulturne baštine slovi za predstavnika bečke škole povijesti umjet-
nosti i zagovornika modernoga konzerviranja. Razdoblje njegova konzervatorskog
djelovanja bilo je obilježeno mijenama načela konzerviranja koje su utjecale na
elastičniju primjenu načela modernog konzerviranja i prilagođavanje novim idejama.

Ovaj prilog podrobnije obrađuje »stvaralački stav konzervatorstva« (Anđela
Horvat, 1944.) s konca 20-ih i početka 30-ih godina prošlog stoljeća, tj. kreativno
konzerviranje (*schöpferische/gestaltende Denkmalpflege*). Poenta ovog pristupa bilo
je zadržavanje svih povijesnih slojeva, ali i dopuštanje suvremenog oblikovanja koje
je katkada išlo i u ispravljanje ranijih zahvata ili izmjenu izvornika radi čitkosti,
funkcije ili estetike. Pojedini stručnjaci okupljeni oko konferencije *Tag der Denk-
malpflege* još su u prvom desetljeću 20. stoljeća zagovarali novu umjetnost u staroj,
no na konferenciji u Würzburgu i Nürnbergu 1928. godine stvorena je osnova za to
da nova umjetnost, poput ranijeg historicizma, počne zadirati u povijesnu supstanciju
spomenika.

Gjuro Szabo, u suradnji s arhitektom Stjepanom Podhorskim u Krašiću i
Križevcima između 1911. i 1913. nagovijestio je kasnije kreativno konzerviranje,
dok su zahvati na crkvi sv. Marka u Zagrebu (1922. – 1938.) bili potpuno u skladu
s idejama kreativnog konzerviranja koje su definirali Paul Clemen, Theodor Fischer
i Rudolf Esterer. Konzervatorski zahvati u Dalmaciji koji su nosili takva obilježja
bili su dogradnja crkve sv. Martina u Vranjicu s umjetničkim preoblikovanjem Joze
Kljakovića i Vjekoslava Paraća 1928. – 1933., te preoblikovanje crkve sv. Teodora
(Gospe od Zvonika) slikara Mate Meneghella 1933. godine.

Franko Ćorić, rođen 1976. godine, diplomirao je povijest umjetnosti i germanistiku
na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2001., a od 2004. zaposlen je na Katedri za
zaštitu kulturne baštine Odsjeka za povijest umjetnosti na projektima prof. dr. Ive Maroevića
i prof. dr. Zlatka Jurića. Doktorski rad o ustroju i normama bečkog c. kr. Središnjeg povje-
renstva za povijesne i umjetničke spomenike te djelovanju u hrvatskim zemljama obranio je
2010. godine. Koristio je stipendije *Ernsta Macha* (2007.) i *Richarda Plaschke* (2011./12.)
OeAD-a. Godine 2015. preuzeo je obvezni kolegij konzervatorskoga modula diplomskoga
studija povijesti umjetnosti *Povijest i teorija konzerviranja u Hrvatskoj u 19. i 20. stoljeću*.
Glavno područje interesa su mu povijest i teorija zaštite kulturne baštine, veze s njemačkim
govornim područjem te suvremena konzervatorska teorija i praksa.

Sanja Cvetnić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

PUTOKAZI LJUBE KARAMANA: BAROKNA UMJETNIČKA BAŠTINA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Svojom formacijom Ljubo Karaman vezan je za Dalmaciju i Mediteran – od kolijevke do teme doktorske disertacije *Die romanische Plastik in Spalato* – no povijesne i političke slagalice odvele su ga na studij i potom doktorski studij u Beč, grad koji je u njegovim početnim boravcima bio državno središte Austro-Ugarskoga Carstva. Poslije sloma toga državnoga okvira, Beč je simbolički i kulturni centar Srednje Europe i u njemu je Karaman 21. srpnja 1920. promoviran u najviše znanstveno zvanje, a njegova Dissertationsthema aus Kunstgeschichte – premda vezana za romaniku i Split – svjedoči da je Karaman svoj stručni identitet odnjegovao upravo u okviru bečke škole povijesti umjetnosti. Tijekom studija i iskustva bečkih dana, mladom povjesničaru umjetnosti otvorile su se brojne nove stranice struke koje su ga pripremile za potonji rad kao teoretičara i konzervatora u drugom kontinentalnom gradu njegove biografije, Zagrebu. Posebno motivirajuća za Karamana tijekom stručnoga rada (i za nas danas) jest hrabrost koju je pokazao kao voditelj Konzervatorskoga ureda u Zagrebu da pristupi baštini drugačijoj od svoga vodećega stručnoga zanimanja i tako svrne pogled na djela i razdoblja kojima se nije bavio kao zavičajnom temom: drveno graditeljstvo, poklonce i cinkure hodočasničkih crkava, zidno i štafelajno slikarstvo 18. stoljeća na kontinentu...

U knjizi o djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva i o problemima perifernosti umjetnosti (Zagreb 1963.), Ljubo Karaman uključio je i zanimljiv izbor djela iz kontinentalne zidnoslikarske baštine iz razdoblja baroka. Pri tome je ocrtao stilsku putanju umjetnosti u tom dijelu Hrvatske, koju zaključuje njezinom usporedbom s onom »slovenskih krajeva i austrijskih provincija«. Kritičke procjene i teze o *perifernom* području stručnoga interesa bečkoga studenta i poslije zagrebačkoga konzervatora Ljube Karamana poticajne su i pola stoljeća nakon njegove smrti.

Sanja Cvetnić diplomirala je povijest umjetnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1986.), gdje je magistrirala (1992.) i doktorirala (1998.). Na *Facoltà di Lettere e Filosofia* u Bologni diplomirala je interdisciplinarni studij *Discipline delle arti, della musica e dello spettacolo* (1992.). Od 1990. do 2000. godine zaposlena je kao kustos talijanske zbirke Strossmayerove galerije starih majstora, a potom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti, gdje predaje i objavljuje iz područja umjetnosti renesanse, manirizma i baroka, ikonografije i pučke umjetnosti. Kao gostujući nastavnik predavala je kolegije iz umjetnosti baroka na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (ak. god. 2004./2005. – 2007./2008.) te na Ca' Foscari u Veneciji (ak. god. 2014./2015.).

Ivana Čapeta Rakić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za povijest umjetnosti

KONZERVATORSKA DJELATNOST LJUBE KARAMANA U SPLITU
(S FOKUSOM NA POKRETNU BAŠTINU)

Ljubo Karaman zaposlen je 1919. godine kao asistent u Konservatorijalnom uredu za Dalmaciju koji je nakon sloma Austro-Ugarske Monarhije nastavio svoju djelatnost u području zaštite i očuvanja spomenika. Doktorirao je u Beču 1920. godine. Njegovim je povratkom u domovinu Dalmacija dobila prvog domaćeg stručno obrazovanog povjesničara umjetnosti i konzervatora. Nakon umirovljenja don Frane Bulića, Karaman je preuzeo njegovu direktorsku poziciju Pokrajinskog konservatorijalnog ureda u Splitu na kojoj je ostao do 1941. godine kada napušta Split pod pritiskom talijanske okupacijske vlasti te nastavlja svoju djelatnost u Zagrebu. U ovom izlaganju naglasak je na konzervatorskoj djelatnosti Ljube Karamana u Splitu u periodu između dvaju ratova s posebnim osvrtom na pokretnu baštinu. Razmatraju se različiti aspekti njegova konzervatorskog djelovanja – od rada na pravnom okviru zaštite spomenika, na inventarizaciji i vrednovanju spomenika do suradnje s restauratorima. Pritom se na konkretnim primjerima, utemeljenima na izučavanju arhivske građe Konzervatorskog ureda u Splitu, analizira primjena njegovih teorijskih načela konzervacije i restauracije te se razmatra njegova uloga u dokumentiranju pokretne baštine u Dalmaciji.

Ivana Čapeta Rakić izvanredna je profesorica i pročelnica Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu. Njezin znanstveni interes usmjeren je na likovne umjetnosti iz razdoblja kasnog srednjeg vijeka i ranog novog vijeka na Jadranu s posebnim naglaskom na izučavanje ikonografije i ikonologije. Također se bavi poviješću i teorijom zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara. Autorica je znanstvene knjige pod naslovom *O zaštiti i očuvanju pokretne baštine u Splitu i Dalmaciji* koju je objavila 2020. godine te niza znanstvenih članaka objavljenih u domaćim i inozemnim publikacijama. Članica je međunarodnog znanstvenog uredničkog odbora knjižne serije *Immagini nella storia, Collana di studi iconografici*, u izdanju nakladničke kuće Affinità Elettive Edizioni te je članica uredničkog odbora knjižne serije *Medieval and Early Modern Europe and the World* u izdanju nakladničke kuće Brepols.

Arsen Duplančić
Arheološki muzej u Splitu

LJUBO KARAMAN OD SUPLENTA NA GIMNAZIJI DO KONZERVATORA
ZA DALMACIJU

(na temelju spisa iz Arheološkog muzeja u Splitu)

Zahvaljujući okolnosti da je Konzervatorski ured za Dalmaciju bio u svojevrsnoj personalnoj uniji s Arheološkim muzejom u Splitu, da je u njemu imao svoje sjedište i da su svi administrativni poslovi Ureda obavljani preko njega, u arhivu Muzeja čuva se dosje Ljube Karamana. U njemu se nalaze spisi kako Arheološkog muzeja tako i Konzervatorskog ureda, zbog međusobne isprepletenosti tih ustanova, a do sada nije bio korišten za proučavanje Karamanova životopisa. On sadrži originale i prijepise dokumenata, a radi preglednosti osobito su važni *službenički listovi*.

Na temelju spomenutog dosjea doznajemo da je Karaman od 1892. do 1896. pohađao 4. pučku školu u Splitu, a od 1896. do 1904. Veliku gimnaziju koju je završio s odlikom. Potom 1904. odlazi u Beč i na tamošnjem sveučilištu upisuje studij za profesora povijesti i zemljopisa koji je završio 1910. o čemu govori svjedodžba od 11. lipnja. Tema njegova rada iz povijesti bila je *Razvitak dalmatinskih gradova u srednjem vijeku*, a iz zemljopisa *Dalmatinski i kvarnerski otoci*.

Nakon toga Karaman se vraća u Split i odlukom Pokrajinskog školskog vijeća od 13. siječnja 1911. biva imenovan za ispitnog pokusnog kandidata na splitskoj Velikoj gimnaziji, ali je već 2. ožujka postavljen za ispitnog suplenta na gimnaziji u Dubrovniku. Iste je godine 22. srpnja postavljen za ispitnog suplenta na istoj gimnaziji za školsku godinu 1911./1912. Na tom mjestu ostaje samo do 24. srpnja 1912. kad je premješten za suplenta u splitskoj gimnaziji za školsku godinu 1912./1913. što mu je 22. rujna 1913. potvrđeno i za školsku godinu 1913./1914. U srpnju 1914. uslijedio je novi premještaj, ovaj put na gimnaziju u Šibeniku i to za školsku godinu 1914./1915.

Premda zaposlen na splitskoj gimnaziji, Karaman je već 23. studenoga 1912. dobio pravo na dopust za nastavak studija u Beču, i to povijesti umjetnosti i arheologije, koji je trajao do 1914. godine. Zbog izbivanja Prvog svjetskog rata, odlazi u vojsku 18. ožujka 1915., u kojoj je služio do kraja 1918. i iz nje izašao s činom pješadijskog kaplara đaka. S uspostavom mira Karaman je mogao dovršiti studij pa je tako 21. srpnja 1920. obranio doktorat s temom *Romanička plastika u Splitu*.

Pokrajinska je vlada za Dalmaciju 1. listopada 1919. imenovala Karamana pravim učiteljem na splitskoj Velikoj gimnaziji, ali je na rad dodijeljen Pokrajinskom konzervatorskom uredu kao pomoćnik (asistent) jer je glavni konzervator bio don Frane Bulić. Takvo stanje nije se moglo održati zbog čega je 10. svibnja 1922. Školski odsjek Pokrajinske uprave za Dalmaciju zatražio od Muzeja da se izjasni hoće li Karaman *trajno preći k muzeju ili se povratiti gimnaziji*. Naravno da je Karaman

izabrao Konzervatorski ured i kraljevim ukazom od 20. studenoga 1924. imenovan je pomoćnikom konzervatora. Zbog Buličeve smjene s mjesta ravnatelja Muzeja i glavnog konzervatora, Karaman je 1926. preuzeo vođenje Ureda kao pomoćnik konzervatora u Muzeju, ali uz prelazak u viši platni razred. Konzervator Ureda Karaman je ostao do 11. rujna 1941. kada je podnio ostavku i potom se preselio u Zagreb.

Arsen Duplančić rođen je 3. veljače 1959. u Splitu gdje se školovao i 1979. završio studij za nastavnika povijesti i zemljopisa, a 1999. diplomirao je povijest na Filozofskom fakultetu u Zadru. Od 1981. radi u splitskom Arheološkom muzeju na mjestu tajnika, a od 1984. na mjestu voditelja knjižnice. Stručni ispit iz knjižničarstva položio je 1988.

Svoj stručno-znanstveni rad usmjerio je na istraživanje prošlosti Splita i njegove kulturne povijesti. Osim toga bavio se istraživanjem prošlosti Makarske, Klisa, Kaštela, Solina, Omiša i Palagruže. To je rezultiralo objavljivanjem raznih članaka počevši od godine 1979. S tim u svezi sudjelovao je i na znanstvenim skupovima. Bio je autor ili koautor više izložaba počevši od 1983., a 2004. bio je koautor stalnog postava zbirke slika Arheološkog muzeja u Splitu.

Duplančićev knjižničarski rad povezan je i s drugim ustanovama u Splitu čije je knjižnice središao: Muzejom hrvatskih arheoloških spomenika, Regionalnim zavodom za zaštitu spomenika kulture, Galerijom umjetnina. U Trogiru je uređivao knjižnicu dominikanskog samostana. Osim knjižničarskim poslovima, bavio se sređivanjem arhivskog gradiva ne samo u Arheološkom muzeju nego i u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture, Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika i dominikanskom samostanu u Splitu.

Velik dio izvanmuzejske djelatnosti posvetio je radu u Društvu prijatelja kulturne baštine Splita čiji je član od 1975. Niz godina bio je njegov tajnik i član Predsjedništva. Od 1997. član je Društva knjižničara u Splitu. Od 1999. je član Upravnog odbora Književnog kruga u Splitu. Godine 2002. Društvo prijatelja kulturne baštine Splita objavilo je *Bibliografiju radova Arseno Duplančića 1979.-2002.* koju je izradila Mihaela Kovačić.

Mirja Jarak

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za arheologiju

STAROHRVATSKA GROBLJA U ISTRAŽIVANJIMA I INTERPRETACIJAMA LJUBE KARAMANA

Ljubo je Karaman na području ranosrednjovjekovne arheologije, pored značajnih rezultata u proučavanju arhitekture i skulpture, dao i vrlo velik doprinos svojim istraživanjima ranosrednjovjekovnih groblja u Dalmaciji. Tom temom počeo se baviti rano, objavljujući dragocjeni inventar iz groba odličnice iz Trilja te pišući o grobnim nalazima u svojoj *Kolijevci*. Tridesetih godina 20. st. Lj. Karaman vodio je arheološka istraživanja na dva važna groblja na solinskom području: Majdan i Mravinci, te je o tim grobljima objavio vrlo značajne radove. O tim istraživanjima i Karamanovim teorijskim postavkama bit će riječi u ovom osvrtu.

Karamanova kronologija razvoja grobljâ u Dalmaciji, u kojoj je razradio promjene u pogrebnom ritusu i tipovima i obilježjima grobnih nalaza od 7. do 11. st., i danas ima svoju vrijednost i predstavlja prvu dobro obrazloženu sistematizaciju ranosrednjovjekovnih grobnih nalaza u Dalmaciji. Osobito je značajno da je Karamanov kronološki okvir za ranosrednjovjekovna groblja, predložen 1940. g., u bitnim crtama još uvijek prihvatljiv i relevantan, što upućuje na kvalitetu njegovog znanstvenog pristupa i široka znanja koja je primjenjivao u analizama arheološke građe.

Mirja Jarak rođena je u Zagrebu 1962. godine. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je filozofiju i arheologiju 1986. Odmah po diplomiranju upisala je poslijediplomski studij arheologije te je 1990. obranila magistarski rad, a 1998. doktorirala s temom iz kasnoantičke arheologije. Potkraj 1987. zaposlila se na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, najprije kao znanstveni novak, zatim asistent, viši asistent, docent, izvanredni i redoviti profesor. Od akademske god. 1989./90. drži nastavu na Odsjeku za arheologiju. Održala je velik broj kolegija, predavanja i seminara, s različitim temama iz ranokršćanske i srednjovjekovne nacionalne arheologije (dvadesetak tematski različitih kolegija do uvođenja bolonjskog sustava, a unutar bolonjskog studija uvela je niz novih kolegija). Od akademske god. 1996./97. drži nastavu i na poslijediplomskome studiju arheologije, a angažirana je kao mentorica na poslijediplomskome doktorskom studiju medievistike i na doktorskom studiju arheologije Sveučilišta u Zadru. Godine 2000. izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje docenta na Katedri za opću srednjovjekovnu i nacionalnu arheologiju. Od 2000. do 2009., te od 2020. do danas predstojnica je te Katedre.

Znanstveni interes M. Jarak vezan je uz arheologiju ranoga srednjeg vijeka kao i uz ranokršćansku arheologiju. Objavila je dvije znanstvene knjige te veći broj izvornih znanstvenih radova, stručnih i preglednih članaka, recenzija i prikaza. Za knjigu *Crkvena arhitektura 7. i 8. stoljeća – Uvod u studij predromanike*, Split, Književni krug, 2013., dobitnica je Godišnje nagrade Filozofskog fakulteta.

Ivan Josipović

Odjel za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru

ŠTO JE OSTALO OD *KOLIJEVKE*? – PRILOG TEORIJSKIM RASPRAVAMA
O RANOSREDNJOVJEKOVNOJ UMJETNOSTI NA ISTOČNOJ OBALI
JADRANA

Knjiga Ljube Karamana *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, objavljena sad već dosta davne 1930. godine, predstavlja prvo cjelovito sintetsko djelo o hrvatskoj predromaničkoj umjetnosti. U njemu je Karaman detaljno analizirao i komentirao dotad iznesena mišljenja o podrijetlu predromaničke skulpture kod nas i u Italiji, odbacujući postojeće langobardske i bizantske teze o podrijetlu »pleterne skulpture«, a suprotstavio se i stajalištu o postojanju tzv. »hrvatsko-bizantskog sloga«. Nasuprot takvim teorijama, Karaman je izvorište našim predromaničkim reljefima vidio u sjevernoj Italiji te ih je vezivao za umjetničke tradicije italskih majstora iz vremena kasne langobardske i rane franačke vladavine, dok je, posve suprotno, arhitektonske ranosrednjovjekovne spomenike smatrao tvorevinama tek pridošlih Hrvata, skovavši pritom sintagmu o »malim crkvicama slobodnih oblika«.

Nakon više od devedeset godina od objave Karamanove čuvene knjige, zanimljivo je sagledati koliko su njegove teorijske rasprave o porijeklu i razvoju ranosrednjovjekovne umjetnosti na istočnoj obali Jadrana odoljele protoku vremena, tj. spoznajama do kojih je, od vremena publiciranja *Kolijevke*, došla suvremena arheološka i povijesnoumjetnička znanost. Iako je većina Karamanovih teza danas s pravom odbačena, zajedno s teorijama koje je i on sam kritizirao, činjenica je da je njegovo iskusno oko školovanog povjesničara umjetnosti prilikom obrade velikog broja predromaničkih spomenika primijetilo brojne važne pojedinosti i detalje, kao i da je pojedine likovne fenomene sagledavao i kontekstualizirao trezvenije od većine svojih prethodnika i suvremenika. To je rezultiralo pisanjem nekih izvrsnih analiza i kritičkih osvrtâ te iznošenjem važnih spoznaja koje su značajno doprinijele i kasnijoj periodizaciji i usustavljanju, ali i ukupnom znanstvenom vrednovanju spomenikâ hrvatske predromaničke umjetnosti.

Ivan Josipović rođen je 30. svibnja 1983. godine u Makarskoj. Dvopredmetni studij povijesti i povijesti umjetnosti na tadašnjem Filozofskom fakultetu u Zadru Sveučilišta u Splitu (od 2002. godine Sveučilište u Zadru) upisao je 2001., a završio 2006. godine. Od 1. siječnja 2008. je znanstveni novak-asistent na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, od 2009. godine na matičnom je Odjelu izabran u suradničko zvanje asistenta. Doktorirao je 2013. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, te je u prosincu 2013. na Sveučilištu u Zadru izabran u suradničko zvanje višeg asistenta, 2015. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje docenta, a 2021. godine u zvanje izvanrednog profesora. Kao stipendist COST Associationa (Bruxelles, Belgija) tijekom veljače 2016. godine bio je na stipendijskom boravku

pri École Française de Rome u Rimu s prijavljenim kratkim istraživačkim projektom pod naslovom *Wall paintings and sculpture in the churches of Rome from the 7th to the 9th century*.

U razdoblju od ožujka 2011. do prosinca 2014. godine bio je član uredništva časopisa *Ars Adriatica* i njegov likovni urednik. Glavni je urednik *Biblioteke Zephyrus: monografije Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru*.

Uz brojne znanstvene članke u zbornicima i znanstvenim časopisima uredio je knjige: Vinko Srhoj, *Moderno kiparstvo otoka Hvara*, (ur.) Ivan Josipović, Aldo Čavić, Zadar – Stari Grad, 2016.; Emil Hilje, *Zadarski kipar i graditelj Pavao Vanucijev iz Sulmone*, (ur.) Ivan Josipović, Zadar, 2016.; Pavuša Vežić, *Dvije memorije križnoga tlocrta – Sv. Vid u Zadru i Sv. Križ u Ninu*, (ur.) Ivan Josipović, Zadar, 2017. (u pripremi); *LAUDE NITENS MULTA – zbornik radova s kolokvija povodom 900. obljetnice Vekenegina epitafa*, (ur.) Ivan Josipović, Pavuša Vežić, Zadar, 2017. (u pripremi).

Miljenko Jurković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

»PROBLEMI PERIFERIJSKE UMJETNOSTI« – POSTOJI LI »PERIFERIJSKA UMJETNOST« UOPĆE ŠEZDESET GODINA POSLIJE?

Kad je objavio knjigu *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*, Karaman se pozicionirao kao doista najveći teoretičar umjetnosti prve polovine 20. stoljeća i gotovo zaokružio svoj teorijski opus. Koristio je u toj knjizi tri pojma, vrlo labavo definirana:

Provincijska umjetnost po Karamanu je umjetnost male sredine koja dobiva pobude iz uvijek istog kreativnog središta, granična je umjetnost, kako joj i ime kaže, umjetnost prostora na granici, koji dobiva pobude iz dva suprotna, različita centra; i, najoriginalnija Karamanova ideja, periferijska je umjetnost umjetnost prostora udaljenog od centara, koja »prima pobude iz više strana, usvaja ih i prerađuje, razvijajući samostalnu umjetničku djelatnost na vlastitom tlu«.

Što se dogodilo s tezom? Naravno, ono što se kod nas uvijek događa: prihvaćena je bez pogovora, o njoj se nije diskutiralo, upravo suprotno, hvaljena je, bivajući u funkciji stvaranja kulta ličnosti, čak i onda kada su novija istraživanja (Petricioli, Prelog) pokazivala tendenciju rušenja teze (vidi Ivančevićeve hvalospjeve, pa čak i besmislenu obranu teze i njezino pravdanje), a jedini koji je argumentirano ukazivao na loše strane teze bio je Prelog, ukazujući među ostalim da joj nedostaje vremenska, odnosno kronološka komponenta. Zapravo je najpošteniji bio sam Karaman koji je sa svojom tezom sam polemizirao. Primjerice, na str. 14: »kao u mnogim sličnim slučajevima, i ovdje su moguće primjedbe na predložene nazive. Provincijska sredina je, zapravo, geografski pojam, iako njezina bitnost ne leži toliko u smještaju, koliko u skromnijim socijalno-ekonomskim prilikama naručitelja (i ovdje točno sluti ono što je bitno, ali ne može si pomoći)«. Nadalje, koristi pojmove na različite načine, pa tako, primjerice, provincijalno iz uvoda postaje provincijalizirano u naslovu poglavlja. No, to su i razlozi zašto volim Karamana: u javnim recenzijama diskutirao je s tezama svojih kolega, dinamizirao je struku, ono što mi danas ne radimo da se ne bismo međusobno zamjerali; u tekstovima je polemizirao i diskutirao, dekonstruirao i konstruirao, ono što mi danas ne radimo jer ne odgovara stvaranju ili pokušaju stvaranja različitih kultura ličnosti.

Gdje stoji teza danas? Ako banaliziramo pojmove, ustanovit ćemo vrlo jednostavnu shemu: provincijska umjetnost dobiva poticaje iz samo jednog, uvijek istog središta, granična umjetnost pokazuje suživot dvaju tipova umjetničkog iskaza, a periferina umjetnost amalgamira različite poticaje s različitih strana, dakle, minimum tri. Što se tiče provincije, sve je jasno; granične sredine u istraživanjima su danas ponovno *in*, stalno se propituju (no iz pomalo drugačijih razloga od onih Karamanovih). Pitanje

je, međutim, periferne ili periferijske sredine, ono ključno zbog čega je Karaman uopće napisao knjigu i uključio ona dva prva, jednostavna pojma, pa je nužno prvo dekonstruirati tezu da bi se razumjelo gdje su metodološke greške.

Kontekst iz kojeg Karaman izvlači tezu pojam je umjetnosti malih naroda. To je naravno nešto posve razumljivo u prvoj polovici 20. stoljeća, nastavlajući se na, i kritizirajući nacionalističke povijesti umjetnosti od romantizma nadalje, a onda u skladu s patriotskim ili nacionalnim viđenjem umjetničkog izraza iz prve polovice stoljeća. No, danas je o tome posve besmisleno i razmišljati. Da nije bilo takvog početnog globalnog viđenja, knjiga ne bi bila niti napisana. Nažalost, iz potrebe da se mali narodi i njihovo stvaralaštvo pozicioniraju, nastaje pojam periferijske umjetnosti. A tu su greške metodološkog tipa učestale, vidljive i u drugim Karamanovim tezama. Primjerice, dvojako podrijetlo predromaničke skulpture i arhitekture (o razlozima sam pisao još prije 30 godina); potom tumačenje crkvice slobodnih oblika kao regionalne (periferijske) pojave a nikako nacionalne (ima ih u romanskim gradovima i na hrvatskom teritoriju), što je dakako posve krivo jer se ne radi o regijama već o političkim tvorevinama s različitim liturgijskim praksama (o čemu sam pisao prije 30 godina). Potom, teza da »duboko ukorijenjeni oblici održavaju se dugo i kad u tu sredinu dospiju novi stilski oblici« kojom objašnjava retardacije stila, nije valjana. Da spomenem samo jedan primjer: u Pagu, gospodin xy naručuje crkvu; neće nešto novo, hoće baš isto onako kako izgleda crkva stara 200 godina, udaljena dvjestotinjak metara. Je li to retardacija stila ili sloboda periferijske sredine prema Karamanu, ili volja naručitelja? Naime, danas znamo da su transferi oblika, funkcija i ideja ovisni u najvećem broju slučajeva o naručitelju, dakle financijeru, dakle njegovu ukusu, dakle njegovoj izobrazbi.

Vrijeme je da se valorizira Karamanova teza u vremenu u kojem je nastala, u kontekstu razine znanja i stanja struke kada je pisana, a potom je nužno pokazati kako je ona danas pozicionirana, kako je nepotrebna i u suštini posve kriva. Valja je gledati isključivo kroz ogledalo povijesti struke.

Miljenko Jurković (1958), arheolog i povjesničar umjetnosti, profesor je umjetnosti kasne antike i ranog srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bio je u dva mandata prodekan za znanost i međunarodnu suradnju (2000-2004) i dva mandata dekan Filozofskog fakulteta (2004-2009). Trenutno je obnašatelj dužnosti dekana Fakulteta (2021) te voditelj Međunarodnog istraživačkog centra za kasnu antiku i srednji vijek Sveučilišta u Zagrebu (od 1993.). Osnivač je i glavni urednik znanstvenog časopisa *Hortus Artium Medievalium* (1995). Organizirao je više od 30 međunarodnih znanstvenih konferencija i koordinirao brojne međunarodne istraživačke projekte, objavio više od 300 znanstvenih radova i knjiga. Autor je ili ko-autor nekoliko izložaba (*Od Nina do Knina, Hrvati i Karolinzi, Hrvatska renesansa, Francuska renesansa, Europa u doba Anžuvina*). Nagrađen je nagradom Strossmayer za znanstveni rad (2001) i u dva navrata Medaljom Filozofskog fakulteta (2001, 2005). Dobitnik je ordena: *Officier de l'ordre des palmes académiques* (2004), *Orden Lomonosova* (2007) i *Chevalier de l'ordre National du Mérite* (2015). Od 2018. je dopisni član Katalonske akademije znanosti.

Irena Kraševac

Institut za povijest umjetnosti

PROMEMORIA LJUBE KARAMANA O UKLANJANJU SPOMENIKA
BANU JELAČIĆU U ZAGREBU 1947. GODINE – DOKUMENT VREMENA
I KONZERVATORSKOG STAVA

Spomenik banu Josipu Jelačiću u Zagrebu povezan je s kompleksnim društvenim i političkim kontekstom slavljenja i negiranja jedne važne povijesne osobe i nacionalnih težnja tijekom 19. i 20. stoljeća. Riječ je o jednom od najznamenitijih kiparskih ostvarenja razdoblja historicizma koji je glavnom gradskom trgu odredio mjerilo budućeg razvoja, ali i o najvećem konjaničkom spomeniku podignutom na području Hrvatske u 19. stoljeću. Grad Zagreb još je za banova života, 1854., odlučio podići spomenik na glavnom gradskom trgu koji od 1848. godine nosi njegovo ime, a izrada je povjerena jednom od tadašnjih najpriznatijih njemačko-austrijskih kipara Antonu Dominiku Fernkornu iz Beča. Spomenik je svečano otkriven 16./17. prosinca 1866., a uklonjen je u noći sa 25. na 26. srpnja 1947. godine. Ljubo Karaman, s pozicije ravnatelja Konzervatorskog zavoda Hrvatske, istoga je dana napisao opširnu promemoriју *Skidanje Jelačićeva spomenika u Zagrebu* u kojoj je izravno iznio svoje mišljenje i oštro negodovanje vezano uz taj čin. Izlaganje će iznijeti pojedinosti o tom događaju, Karamanovu hrabrom istupu i jasnom konzervatorskom stavu na temelju dokumenta koji se čuva u Središnjoj dokumentaciji s područja kulturne baštine/Topografskoj zbirci Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Irena Kraševac, povjesničarka umjetnosti, znanstvena je savjetnica na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu. Istražuje hrvatsku umjetničku baštinu 19. i prve polovice 20. stoljeća i njezine poveznice s europskim kontekstom, o čemu je objavila veći broj znanstvenih i stručnih članaka, knjiga i kataloga izložaba. Cjelokupna bibliografija dostupna je na stranici Hrvatske znanstvene bibliografije CROSBİ <https://www.bib.irb.hr/pregled/profil/17273>.

Nikolina Maraković – Tin Turković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

LJUBO KARAMAN I »STAROHRVATSKE CRKVICE SLOBODNIH OBLIKA« – STOTINU GODINA POSLIJE

Davne 1930. godine Ljubo Karaman raspravlja o predromaničkom graditeljstvu na »hrvatskom povijesnom prostoru«, ističući njegovu autohtonu komponentu i originalnost te iznoseći svoju poznatu tezu o »crkvicama slobodnih oblika« – djelu »domaćih«, »hrvatskih«, »malo vještih majstora«. Svojim je istraživanjem i pokušajem sistematizacije predromaničkog crkvenog graditeljstva na ovim prostorima Karaman zasigurno dao značajan doprinos izučavanju ranosrednjovjekovlja na području nekadašnje rimske provincije Dalmacije, došavši do zaključaka koji su u njegovo doba poradi brojnih razloga bili vjerojatno i jedini mogući. Međutim, iako su se na njegove zaključke brojni kasniji istraživači osvrtni čak i kritički, pitanje »hrvatskog ranosrednjovjekovlja« ostalo je opterećeno identitetskim po-tragama Hrvata za zamecima svoje kulture, a pod utjecajem načelnih orijentacija koje su se ovisno o povijesno-političkom kontekstu zauzimale prema »temeljnim kulturnim osloncima« na kojima je iznikao hrvatski etnicitet, otjelovljen u najranijim pokušajima njegove kulturne materijalizacije. U posljednjih se tridesetak godina tako ponajviše inzistiralo na franačkim utjecajima na formiranje »starohrvatske kulture i umjetnosti«, što se jasno reflektiralo i u usustavljanju tipologije predromaničke arhitekture. Posljednje je desetljeće, međutim, iznjedrilo i pojedinačne empirijski dosljedne studije koje morfološke i tipološke odlike »starohrvatske arhitekture« ponovno sagledavaju iz perspektive bizantske, odnosno, ispravnije rečeno, mediteranske graditeljske baštine – iako unutar još uvijek, geografski gledano, vrlo ograničenog korpusa komparativne građe.

Razlog bi se mogao tražiti u tomu što su tek od šezdesetih godina prošloga stoljeća – u početku posredstvom svega nekolicine istraživača, a u posljednjih dvadesetak godina intenziviranjem istraživanja i otvaranjem do tada gotovo ne-taknutih tema – do općih kanala znanstvene komunikacije počele stizati elaborirane predodžbe o arhitekturi tzv. srednjobizantskog razdoblja. Naime, bizantsko je »mračno doba« – kakvim ga pojedini istraživači još i danas smatraju – u istraživački fokus postavljeno tek u drugoj polovici 20. stoljeća, a tek pojedinačne studije većinom skromnije crkvene gradnje na području Grčke, Epira, Egeja, Ponta, južne Italije, Sardinije itd. otvaraju prostor za nove morfološke usporedbe, tipološka razvrstavanja i simboličke interpretacije predromaničke arhitekture na našim prostorima. Njezina analiza tako upućuje na bliske srodnike u onome što bi se najprikladnije moglo nazvati »autohtonom i inherentnom romajskom gradnjom«, koja se na prostoru Mediterana realizirala u proliferaciji istih, sličnih i lokalno modificiranih arhitektonskih oblika.

Pa iako se tijekom proteklih desetljeća inzistiralo na snažnim idejnim, morfološkim i tipološkim poveznicama sa zapadnoeuropskim (franačkim) kulturnim krugom, čini se da je vrijeme da se neki zaključci revaloriziraju u svjetlu žive graditeljske tradicije jadranskog, egejskog i crnomorskog prostora, čije podnebljem uvjetovane morfološke i tipološke odlike perzistiraju neovisno o specifičnostima lokalne liturgijske prakse.

Utoliko se ovo izlaganje nadovezuje na neka od prethodnih istraživanja, ali također otvara novi prostor da se predromanička arhitektura Dalmacije i Istre sagleda u realnim okvirima kontaktnog kulturnog područja na kojemu je nastajala, kako bi se njezina percepcija modificirala prije svega pomicanjem iz konteksta identitetski opterećenih pristupa. U konačnici treba početi zatvarati krug koji je Ljubo Karaman ostavio otvorenim, a »male crkvice slobodnih oblika«, baš kao i monumentalnu predromaničku arhitekturu, početi čitati i tumačiti kroz otvoreniji i sveobuhvatniji pristup, uvažavajući pritom korpus manjih ruralnih crkava »srednjobizantskog doba«, građenih na rubovima bizantske političke i kulturne domene, u prepoznatljivom i definiranom građevinskom slogu tadašnjega »sve-romajskog svijeta«.

Nikolina Maraković rođena je u Zagrebu, gdje je završila osnovno i srednje školovanje. Diplomirala je povijest umjetnosti i engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2001. godine te na istom fakultetu 2009. godine doktorirala s temom *Zidno slikarstvo u Istri od 11. do 13. stoljeća. Revalorizacija lokalne umjetničke baštine u europskom kontekstu*.

Od kraja 2001. godine radi na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2010. godine izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje docenta, a 2017. godine u znanstveno-nastavno zvanje izvanrednog profesora. Od 2010. do 2012. obavljala je dužnost pročelnice Odsjeka za povijest umjetnosti, bila je dugogodišnji član Vijeća Filozofskog fakulteta u Zagrebu te Vijeća društveno-humanističkog područja Sveučilišta u Zagrebu.

Nositeljica je i izvođačica brojnih obaveznih i izbornih kolegija iz područja kasnoantičke i srednjovjekovne umjetnosti te mentor brojnih diplomskih radova. Suradivala je na nizu domaćih i inozemnih znanstvenih i stručnih projekata (*Ranokršćanska i starohrvatska arhitektura i skulptura*, 2001.-2002.; *Hrvatska umjetnička baština od kasne antike do romanike u europskom kontekstu*, 2002.-2006.; *Hrvatska umjetnička baština do 'stila 1200' u europskom kontekstu*, 2007.-2010.; *Trobrodna bazilika u Guranu kod Vodnjana i Crkva sv. Šimuna u Guranu kod Vodnjana*, 2002.-2004.; *Korpus sakralne arhitekture prvoga milenija*, 2003.-2010.; *IRCLAMA (FP6)*, 2007.-2009.; *PONTES ADRIATICI: mreža kulturnih razmjena na Jadranu*, 2014.; *ESF HKO*, 2015.-2016.; *Istraživanje katedrale Velike Gospe u Dubrovniku*, 2015.-2018.; *Bizantsko nasljeđe u hrvatskom kulturno-povijesnom kontekstu*, 2018.), a trenutno je voditelj znanstvenog projekta *Identitetski elementi romajске kulture na tlu Istre i Dalmacije (7.-11. st)*. Također je bila višegodišnji član organizacijskog odbora znanstvenih skupova MIC-a za kasnu antiku i srednji vijek Sveučilišta u Zagrebu i uredništva njegova znanstvenog časopisa *Hortus Artium Medievalium* te član organizacijskog odbora nekoliko izložaba u Hrvatskoj i inozemstvu.

Član je Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske te suosnivač i član nadzornog odbora Hrvatskog društva za bizantske studije.

Tin Turković rođen je u Zagrebu, gdje je završio osnovnu školu i Klasičnu gimnaziju. Godine 2002. diplomirao je povijest umjetnosti i grčki jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a godine 2010. stekao je titulu doktora znanosti s temom *Prikazi gradova na Peutingerovoj karti i razvoj urbanog pejzaža na tlu Hrvatske između antike i srednjeg vijeka*. Od 2003. do 2004. godine bio je zaposlen na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, a od 2004. godine zaposlen je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, prvo na Istraživačko-obrazovnom centru za ljudska prava i demokratsko građanstvo, a od 2005. godine na Odsjeku za povijest umjetnosti.

Nositelj je i izvođač brojnih kolegija iz područja antičke umjetnosti te mentor brojnih diplomskih radova na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a izvodio je nastavu povijesti umjetnosti i na Agronomskom fakultetu te Studiju dizajna Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu.

Od 2006. do 2008. godine bio je suvoditelj tvrtke za savjetovanje pri izradi projekata u području znanosti, kulture i turizma *Kabiri savjetovanja d.o.o.* Od 2005. do 2010. godine bio je suradnik na nizu znanstvenih projekata te suvoditelj projekta *IRCLAMA* (FP6) provedenog pri Sveučilištu u Zagrebu. Tijekom istoga razdoblja, u svojstvu projektnog suradnika ili evaluatora sudjelovao je na nizu projekata financiranih od FP6, FP7, CARDS-a, PHARE-a, HERA, MEDA, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH-a, Ministarstva turizma RH, Ministarstva kulture RH, HAZU, te ostalih nacionalnih i međunarodnih donatora. Autor je ili koautor niza projekata.

Od 2013. do 2014. godine bio je član fakultetske Radne grupe za izradu strateško planiranje, u akademskoj godini 2014./15. pročelnik Odsjeka za povijest umjetnosti, od 2014. do 2016. godine član Stegovnog povjerenstva Filozofskog fakulteta. Obašao je funkciju v.d. prodekana za znanost i međunarodnu suradnju Filozofskog fakulteta u akademskoj godini 2016./17., a tijekom 2017. preuzeo je i poslove v.d. prodekana za studentske programe. Od 2014. do 2018. bio je član sveučilišnog Odbora za doktorske programe, a trenutno je član sveučilišnog Odbora za znanost i međunarodnu suradnju. Bio je višegodišnji član ili zamjenik člana Fakultetskog vijeća.

U posljednje vrijeme surađivao je na projektu *PONTES ADRIATICI – mreža kulturnih razmjena na Jadranu i ESF-HKO*, a bio je i voditelj istraživanja pokretne spomeničke baštine Dubrovačke katedrale do 2018. godine. Član je programskog i organizacijskog savjeta skupa *ICSG – International Conference on Sustainable Globalization – Role of Higher Education* (prvi skup je održan u Kerali, Indija, 2018.). Trenutno je suradnik na znanstvenom projektu *Identitetski elementi romajske kulture na tlu Istre i Dalmacije (7.-11. st)*.

Istraživački interesi vežu ga uz teme antičke umjetnosti i arhitekture, ranokršćanske arhitekture, te rano i srednjobizantske kulture, književnosti, umjetnosti i arhitekture, a usputno i primijenjene digitalne humanistike.

Matko Matija Marušić
samostalni istraživač, Zagreb

»DOBRE OBRTNE RADNJE«: LJUBO KARAMAN I DRVENA SKULPTURA

U izlaganju je riječ o drvenoj skulpturi gotike i renesanse, materijalu koji u studijama Ljube Karamana zauzima relativno malo mjesta (ponajprije u usporedbi s djelima u kamenu). Tome usprkos, upravo drvena plastika, koju nije »štitila aureola izmišljenih velikih autora«, predstavlja nezaobilazan materijal za raspravu o temeljnim pojmovima Karamanove povijesti umjetnosti. U prvom se dijelu izlaganja razmatraju kriteriji koje je istraživač koristio kako bi razlikovao lokalne od importiranih radova te »dobre obrtne radnje« od slabijih ostvarenja. Drugi dio izlaganja istražuje poziciju »velikih imena« u Karamanovoj interpretaciji drvene skulpture (ponajprije splitskog kanonika i kipara Jurja Petrovića), a posebice u svjetlu autorova izostavljanja drvene skulpture iz konceptualizacije temeljnog pojma njegova znanstvenog aparata – onog »periferijske umjetnosti«.

Matko Matija Marušić (1990.) doktorirao je u listopadu 2019. godine na Poslijediplomskom doktorskom studiju medievistike Sveučilišta u Zagrebu s tezom o urbanom razvoju Dubrovnika tijekom 14. i 15. stoljeća. Bio je zaposlen na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu (od siječnja 2015. do lipnja 2019.) te na Odsjeku za povijest umjetnosti Sveučilišta u Rijeci (od siječnja 2020. do veljače 2021.). Tijekom diplomske i poslijediplomske razine studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu sudjelovao je na višemjesečnim studijskim razmjenama i usavršavanjima na sveučilištima u Napulju i Pisi te na Sveučilištu u Cambridgeu. Objavio je više članaka u domaćim i međunarodnim časopisima. Glavna su mu područja interesa kultura pobožnosti istočnog Jadrana tijekom srednjeg i ranog novog vijeka, odnos slike i teksta na predmetima pobožnosti te čudesni događaji koji se uz njih vezuju.

Ivan Matejčić

Pula

POTAKNUT KARAMANOVIM »RAZGOVORIMA O NEKIM
PROBLEMIMA...« IZ DAVNE 1962. GODINE

Ljubo Karaman nekoliko je puta objavio komentare o tezama i zaključcima koje su objavili naši i strani znanstvenici na teme iz naše arheologije, povijesti i povijesti umjetnosti. Neki od njegovih komentara predstavljaju doprinos poznavanju hrvatske povijesti umjetnosti, ali prije svega ukazuju na potrebu temeljitijeg metodološkog postupka pri obradi povijesnih dokumenata s posebnim naglaskom na one likovne. U jednoj kratkoj bilješki osvrnuo se i na članak Jovanke Maksimović o bjelokosnoj kopiji motiva s jednog od pluteja iz crkve svete Nedjeljice u Zadru. Ispravno je zaključio da se ne radi o »predlošku ili uzoru« za poznati reljef već o recentnom predmetu, kopiji »za uspomenu« te tako učinio bespredmetnim sve zaključke autorice o »bizantsko-koptskim« korijenima ove važne grupe dalmatinske predromaničke skulpture. Pred nekoliko godina objavljen je u Italiji kao srednjovjekovni još jedan predmet koji je vjerna reprodukcija drugog najpoznatijeg reljefa iz ove grupe skulptura: reljefa hrvatskog vladara iz krstionice u Splitu.

U desetljećima nakon Karamana do danas je objavljeno u našim profesionalnim glasilima nekoliko modernih ili neostilskih predmeta interpretiranih kao srednjovjekovni artefakti, o kojima bi trebalo »razgovarati« na način kako nam je pokazao Karaman. U izlaganju se iznosi nekoliko karakterističnih primjera.

Inzistiranje na točnosti stilske i kronološke identifikacije te na razlikovanju izvornog (»starog«) od suvremenog (»novog«) ima poseban značaj u metodologiji i praksi zaštite spomenika te će biti spomenuti neki recentni slučajevi gdje se evidentno odstupilo od rigoroza kakve je promovirao Karaman.

Ivan Matejčić, konzervator i povjesničar umjetnosti, rođen je u Pazinu 1950. godine. Diplomirao je 1973. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje je doktorirao 2007. Radio je u Regionalnom konzervatorskom zavodu u Splitu, Hrvatskom leksikografskom zavodu »Miroslav Krleža«, Muzeju u Poreču, Konzervatorskom odjelu u Rijeci i Puli, a umirovljen je kao izv. prof. na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci. Rukovodio se konzervatorskim radovima na više mjesta u Istri (Eufrazijana). Objavio je članke i knjige s temama iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti u Istri i Dalmaciji.

Daniela Matetić Poljak

Umjetnička akademija
Sveučilište u Splitu

MALE – VELIKE TEME: ROMANIČKI ORNAMENTALNI MOTIVI
U ISTRAŽIVANJIMA LJUBE KARAMANA

U istraživanjima romaničke umjetnosti u Dalmaciji, autohtonih odlika njezinih ostvarenja, Ljubo Karaman je kod studija pojedinih djela uvrstio i njihove ornamentalne korpuse smatrajući ih punopravnim i jednakovrijednim elementima umjetničkog djela.

Tim malim – velikim temama detaljno se posvetio u sklopu proučavanja dvaju splitskih spomenika: Buvininih vratnica i naslona korskih sjedala splitske katedrale.

Njegov je znanstveni doprinos višestruk. Prvi provodi sustavnu detaljnu tipološku analizu pojedinačnih motiva. Kreće u potragu za predlošcima koji su poslužili majstorima pri oblikovanju shema, prepoznajući na pojedinim motivima utjecaje motivâ predromaničke provenijencije, motivâ ornamentalnog korpusa Dioklecijanove palače, motivâ inspiriranih iluminacijama rukopisa koje su majstori mogli konzultirati u neposrednoj blizini, utjecaje bizantskih shema, kao i utjecaje suvremenih strujanja.

Karaman naglašava inovativnost splitskih majstora koja se očituje u kombiniranju i preoblikovanju elemenata različitog porijekla u koherentnu cjelinu. Oblikovne posebnosti i kvalitetu izrade povezuje s domaćom sredinom, sredinom čiji smještaj na kulturološkoj srednjovjekovnoj karti karakteriziraju tri pojma: provincijaliziranost, perifernost i granični položaj. Ti pojmovi za Karamana nisu pejorativni, već imaju direktan pozitivan utjecaj na oblikovnu autohtonost. Provincijaliziranost i perifernost uzdižu s jedne strane značaj neposredne baštine iz čije riznice romanički majstori preuzimaju pojedine elemente, a s druge omogućuju visoki stupanj slobode pri kombiniranju raznorodnih elemenata, stupanj slobode koji u centrima iz kojih su radirale suvremene romaničke kulturološke silnice nije više bio moguć. Granični položaj Dalmacije i Splita omogućio je pristizanje umjetničkih impulsa iz različitih kulturnih središta koje su domaći majstori znali filtrirati i uklopiti u svoja djela.

Studije ornamentalnih motiva koje je Ljubo Karaman proveo temelj su i polazište koje je trasiralo daljnje pravce istraživanja problematike romaničkih ornamentalnih motiva. Još uvijek predstavljaju najsveobuhvatnije studije te tematike.

Daniela Matetić Poljak zaposlena je na Umjetničkoj akademiji u Splitu na Odsjeku likovne kulture i likovne umjetnosti u svojstvu višeg predavača. Magistrirala je na tematici kretske-venecijanskih ikona na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Doktorsku disertaciju *Le décor architectural du palais Dioclétien* à Split obranila je na Aix-Marseille Université. Nakon doktorata, bavi se istraživanjem različitih aspekata arhitektonske dekoracije vezano uz srednjodalmatinsku antičku i srednjovjekovnu baštinu.

Dino Milinović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

LJUBO KARAMAN, JOSEF STRZYGOWSKI I »BIJEG PREMA PERIFERIJI«

Djelovanje umjetnika u okolnostima granične, periferne i provincijske sredine, koje Ljubo Karaman zagovara u svome radu *Djelovanje domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*, možda je najzanimljivija teorijska paradigma u povijesti hrvatske povijesti umjetnosti. Od neizmjerne važnosti za pravilno i potpuno sagledavanje likovne baštine naših krajeva od antike naovamo, Karamanov pristup ponudio je drugačije kriterije za vrednovanje umjetničke djelatnosti na rubnim područjima velikih političkih i kulturnih cjelina. Slično je krajem 19. stoljeća Alois Riegl, uvodeći pojam *Kunstwollen*, doveo do novog vrednovanja kasnoantičke likovne produkcije i, općenito, neklasičnih razdoblja (stilova) u umjetnosti. U kontekstu razgovora o doprinosu Ljube Karamana povijesti umjetnosti, zanimat će nas, međutim, rad Josefa Strzygowskog, Rieglova suvremenika, a posebno njegova knjiga *Orient oder Rom*, koja prvi put govori o »pobuni« periferije nad središtem u kontekstu kasnoga Rimskog Carstva, odnosno, kasne antike. Odnos između središta i periferije ovdje je prvi put postao jednim od ključnih pitanja u interpretaciji umjetnosti i, općenito, kulturne povijesti na širokom području velike države koja je obuhvaćala tri kontinenta i bezbroj lokalnih identiteta. Premda je Strzygowski (nepravедно) pao u zaborav, nema sumnje da njegov rad predstavlja gotovo revolucionaran iskorak i, u određenoj mjeri, uzor za kasniju Karamanovu teoriju. Karaman to, uostalom, ne skriva, koristeći se Strzygowskijevim jezikom – njegovim »silama pokreta« (*Bewegungskräfte*) i »silama ustrajnosti« (*Beharrungskräfte*) u razvoju umjetnosti u Dalmaciji. Fenomen lokalnih identiteta, provincijskih stilova i centrifugalnih sila što razdiru nekoć monolitnu ideju o klasičnoj antici, ostao je jedan od glavnih smjerova istraživanja u historiografiji kasne antike sve do početka našega stoljeća, sa sve većim naglascima na »bijegu prema periferiji« (Glen Bowersock). U tome bijegu događa se i ono što Karaman predstavlja kao »najzanimljiviju crtu periferijske sredine«, a to je »sloboda razvoja koju takva sredina, nesputana autoritetom i primjerom velikih majstora, ponekad daje lokalnim majstorima«. U izlaganju ćemo nastojati pokazati kako je Karamanova teorija, razrađena na primjeru starohrvatske umjetnosti u Dalmaciji, zapravo izvanredno kompatibilna sa suvremenim tendencijama u proučavanju kasnoantičke civilizacije.

Dino Milinović redoviti je profesor na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje kolegije iz kasnoantičke umjetnosti te Uvod u ikonologiju. Magistrirao je na Sorboni (Paris IV) s temom *Rođenje Krista u ranokršćanskoj umjetnosti, od 4. do 7. stoljeća*, a doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s temom *Bjelokosni plenarij iz Rizinice zagrebačke katedrale*. Objavio je niz znanstvenih članaka iz kasnoantičke i srednjovjekovne umjetnosti na hrvatskom, engleskom i francuskom jeziku,

te knjige *Nova post vetera coepit: ikonografija prve kršćanske umjetnosti*, za koju je dobio godišnju nagradu Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske (2017.), *Seuso: autopsija jednog slučaja* (2016.) te *Blago crkvenih riznica – bjelokosni plenarij iz Riznice zagrebačke katedrale* (2020.).

Ljubo Karaman u Saloni s gostima iz Engleske 1934. godine

Milan Pelc

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

DOMOLJUBNI ZANOS I NAUČNA SPREMA
LJUBO KARAMAN I PRVE »SINTEZE« HRVATSKE POVIJESTI
UMJETNOSTI

Pisanje znanstvenopopularnih pregleda opće ili regionalne povijesti umjetnosti s određenim temporalnim ili stilskim okvirom u još nedavnoj prošlosti smatralo se jednim od važnih zadataka struke. Kao pionir na tom području u Hrvatskoj navodi se upravo Ljubo Karaman kojega je Radovan Ivančević u opširnom nekrologu, objavljenom u *Peristilu* (14/15, 1971./72.), nazvao »majstorom prvih sinteza«. U jednom pismu upravi Matice hrvatske 1928. Karaman ističe: »Meni odavno lebdi pred očima namisao o sintetičkom prikazu dalmatinske umjetnosti, ali kraj velikog broja još neistraženih problema i pitanja dalmatinske srednjovjekovne umjetnosti teško ću uspjeti da sastavim takvo djelo kakvo ja želim i zamišljam prije dugog niza članaka i študija. Ali našoj javnosti treba prikazati čim prije spomenike Dalmacije.«

U ovom izlaganju pokušat ću evocirati Karamanove pokušaje da odgovori izazovima tog osjetljivog i zahtjevnog zadatka, pri čemu je morao računati s time da se u takvom radu, osim znanstvenih, nužno koncentriraju i društvena odnosno politička očekivanja javnosti. Karaman je, naime, pisao svoje preglede djelujući kao znanstvenik u tri različita, međusobno neprijateljska ideološka i politička sustava (liberalni unitarizam bivše Kraljevine Jugoslavije; fašistički nacionalizam Nezavisne Države Hrvatske; marksistički antinacionalizam SFRJ), pri čemu su između dva svjetska rata i u doba NDH nad Dalmacijom lebdjele, ili su se djelomično ostvarile, prijetnje talijanskih teritorijalnih posizanja. Svoje preglede starohrvatske i dalmatinske umjetnosti Karaman nije smatrao pravim povijesnoumjetničkim sintezama, no oni su ga u konačnici doveli do pisanja istinski sintezne povijesno-teorijske rasprave *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva* (1963.).

Milan Pelc, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju, diplomirao je 1984. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu povijest umjetnosti i germanistiku. Na istom je fakultetu magistrirao i doktorirao. *Zaklada Alexandra von Humboldta* omogućila mu je višekratne dulje istraživačke boravke u Njemačkoj. U nekoliko je navrata boravio kao stipendist *Herzog August Bibliothek* u Wolfenbüttelu. Od 1993. zaposlen je na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu, na kojem je bio ravnatelj od 2003. do 2018. godine. Na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predavao je kolegij *Teorija likovnih umjetnosti*, a na Studiju dizajna pri Arhitektonskom fakultetu istoga sveučilišta kolegij *Vizualna kultura*. Od 2020. na Fakultetu hrvatskih studija predaje kolegij *Hrvatski umjetnici u Europi 15.-18. stoljeća*. Sudjelovao je na brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima, održao niz predavanja u zemlji i inozemstvu, organizirao niz međunarodnih i nacionalnih simpozija i kongresa. Glavna područja istraživanja: povijest vizualne kulture, posebice grafika i minijatura, teorija i povijest povijesti umjetnosti, umjetnost ranoga novoga vijeka u Hrvatskoj.

Marko Petrak

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

EX CONSUETUDINE ORIENTALIS ECCLESIE
SLUČAJ OŽENJENOG SPLITSKOG NADBISKUPA DABRALA
(1030. – 1050.)

Ljubo Karaman, veliki hrvatski povjesničar umjetnosti i polihistor, posvetio je pojedine aspekte svog opusa i istraživanjima splitske pravne povijesti. Među njima se posebice ističe Karamanov kritički prikaz studije *Oporuka priora Petra*, koju je 1951. objavio zagrebački profesor rimskog prava Marijan Horvat (1903. – 1967.) o toj najstarijoj sačuvanoj splitskoj oporuci.

Polazeći od Karamanovih interesa (i) za pravnu povijest, a imajući u vidu i njegove brojne radove iz područja srednjovjekovne crkvene povijesti te bizantskih studija, sljedeći prilog analizirat će poznati slučaj oženjenog splitskog nadbiskupa Dabrala (Dabralis) (1030. – 1050.), koji je živio u nadbiskupskoj palači sa svojom ženom i djecom. Osnovni podaci o slučaju sačuvani su nam u *Historia Salonitana* Tome Arhiđakona. Budući da se u doba reformskog pape Lava IX. (1049. – 1054.) posebice inzistiralo na obveznom celibatu svećenika, a time su protupravnim i nepriličnim osobito postali slučajevi oženjenih biskupa, papa je poslao u Dalmaciju svog legata kardinala Ivana koji je sazvao pokrajinski sabor te uklonio Dabrala s nadbiskupske stolice.

U navedenom kontekstu posebice je interesantno primijetiti kako je Dabral temeljio svoju obranu na tvrdnji da prema običaju istočne Crkve (*ex consuetudine Orientalis Ecclesie*) može i kao (nad)biskup zakonito zadržati svoju ženu. Premda je historiografija u navedenom događaju ispravno prepoznala slučaj kolizije između crkvene regulative reformskog Rima i Bizanta, do sada se nitko nije detaljnije posvetio raščlambi pitanja jesu li doista postojali bizantski pravni izvori na kojima se mogla temeljiti Dabralova obrana te kakva je bila pravna priroda tih izvora. Sljedeći prilog pokušat će popuniti tu prazninu te time nastojati pružiti nove spoznaje o splitskoj crkvenopravnoj povijesti u 11. stoljeću.

Marko Petrak, redoviti profesor u trajnom zvanju i predstojnik Katedre za rimsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, studirao je i diplomirao Pravni fakultet (pravni studij) te Filozofski fakultet (studij filozofije) Sveučilišta u Zagrebu. Prošao je postdiplomsko usavršavanje u medievistici (*Dubrovačka medievistička radionica* pri Međunarodnom središtu hrvatskih sveučilišta, 1994. i 1996.), magistrirao građanskopravne znanosti te potom filozofiju (znanstveni smjer) na Sveučilištu u Zagrebu. Doktorirao je iz znanstvene grane rimsko pravo (2003.) na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Završio je i postdoktorsko usavršavanje u Centru za studije i istraživanja antičkih prava (Centro di studi e ricerche sui Diritti Antichi) Sveučilišta u Paviji (*Almo Collegio Borromeo*) 2005. Gostujući je profesor na Sveučilištu u Dubrovniku. Autor je četiriju knjiga te stotinjak radova iz područja rimskog prava, pravne

povijesti, kanonskog prava i drugih pravnih grana te oko šesto stručnih priloga. Prodekan je Pravnog fakulteta (2003. – 2005.) (2009. – 2011.), zamjenik predsjednika nacionalnog Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006. – 2011.), predstojnik Zavoda za pravnu povijest i rimsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2013. – 2019.). Član je uredništva edicije *Studies in the History of Private Law* (Brill/Netherlands), uredništva časopisa *Legal Roots. The International Journal of Roman Law, Legal History and Comparative Law* (Napoli/Italia), *Ius Romanum* (Sofija/Bugarska), *Forum Prawnicze* (Warszawa), *Studia iuridica Montenegrina* (Podgorica), uredništva biblioteke *Studia canonica Croatica* te glavni urednik *Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu*. Recenzent je Europske znanstvene zaklade (*European Science Foundation*) (od 2009.) te član njezina *College of Expert Reviewers* (od 2016.). Oženjen je i otac dvoje djece.

Stanko Piplović

Split

LJUBO KARAMAN

DJELOVANJE U KONZERVATORSKOM UREDU ZA DALMACIJU U SPLITU

Nakon završenog studija u Beču i kratkog zaposlenja na mjestu učitelja na gimnaziji u Splitu, Karaman se 1919. godine namjestio kao asistent u Konzervatorskom uredu za Dalmaciju u Splitu na čelu kojeg je bio Frane Bulić. Godine 1926. postao je glavni konzervator. U toj službi bavio se raznim poslovima, dosta administrativnim, ali posebno je zaokupljen urbanističkim prostornim uređenjem grada, istraživanjem i zaštitom graditeljskih spomenika. Pored plodnog rada na polju povijesti umjetnosti, bavio se spomenicima cijele pokrajine, a najviše Splitom i njegovom okolicom, Troginom, Omišom, Bračom i drugim mjestima. U Splitu je ostao sve do 1941. godine kada se preselio u Zagreb. Na mjestu u Splitu naslijedio ga je 1945. vrsni znanstvenik Cvito Fisković.

Bio je član Povjerenstva Dioklecijanove palače, osnovanog 1904. za istraživanje i zaštitu carske palače. Poslije rata, 1919. godine, njegov Mjesni odbor bavio se pitanjem rušenja zgrade Stare biskupije koja se nalazila sjeverno od Dioklecijanove mauzoleja. Karaman se u ime Konservatorijalnog ureda usprotivio, ali to nije uvaženo. Također je predstavljao i ured u Uresnom povjerenstvu općinskog tijela koje se bavilo problemima prostornog uređenja. Stalno je bio aktivan. U svakodnevnoj praksi radio je na uređenju dućana u povijesnoj jezgri i na rušenju kućica koje su zaklanjale mletački kaštel kako bi se osigurao pogled na njegove kule.

Kada je 1922. Udruženje inženjera i arhitekata pokrenulo akciju za poboljšanje građevinskih prilika uključio se Karaman pa je Konzervatorski ured razaslao okružnicu u kojoj je kritizirao nered i neukus u izgledu novih zgrada. Tijekom 1924. Bulić je zajedno s Karamanom pripremao knjigu *Palača cara Dioklecijana u Splitu* za koju je Općinsko upraviteljstvo Matici hrvatskoj dalo pripomoć od 40.000 dinara. Iduće godine on je na sjednici društva Bihać održao predavanje o reljefu u krstionici sv. Ivana. Već tada zastupao je mišljenje da su ranosrednjovjekovne ploče krsnog zdenca bile dio oltarne pregrade u obližnjoj katedrali.

Godine 1930. Karaman se založio za čišćenje zatrpanih podrumskih prostorija Dioklecijanove palače i za dogovor s vlasnicima kuća iznad njih da tamo ne bacaju otpad. Nakon donošenja jedinstvenog Građevinskog zakona radio je na uređenju povijesne jezgre u okviru Regulacionog plana. Poseban naglasak stavio je na pitanje prometa, izolacije pojedinih građevina i na higijensku asanaciju.

Posebno je važno pitanje bilo podizanje Meštrovićeva spomenika biskupu Gruru Ninskome na Peristilu koje je izazvalo velike polemike. Uređivale su se i crkvice na Marjanu. Bratovština sv. Jere odlučila je 1931. popraviti svoju pa su se o tome dogovorili s Bulićem i Karamanom. Odlučilo se zamijeniti krov i urediti unutrašnjost.

Radilo se i u katedrali pa je 1933. skinuta grobna ploča kneza Dražojevića u podu kako je vjernici ne bi i dalje oštećivali gaženjem. Otvaranje rake održalo se u prisustvu posebnog povjerenstva u kojem je bio i Karaman. Privatnici su uređivali i pročelja svojih kuća pa je to izvedeno u dogovoru s Karamanom.

Tutorstvo Pravoslavne crkve pripremalo se 1935. za gradnju hrama u Splitu. Odabrano je mjesto gdje je nekada bio samostan sv. Marije de Taurello. Raspisan je natječaj za projekt pa je u odbor za izbor rješenja uključen i Karaman.

U Splitu je trebalo izgraditi palaču za bana. U početku je izabrano mjesto na obali. No, budući da bi se gradnjom zaklonilo južno pročelje Dioklecijanove palače, bilo je mnogo protivnika toj ideji i među njima javno je istupio i Karaman.

Tridesetih godina, zadnjih godina Karamanova boravka u Splitu, uz njegovu suradnju rješavali su se još i brojni drugi problemi grada. Takvi su bili uređenje Papalićeve palače, gradnja doma društva *Zvonimir*, otkrivanje istočnog dijela podnožja Dioklecijanova mauzoleja i uređenje povijesne jezgre za turističke svrhe. Tako je kroz dvadesetak godina Karaman značajno doprinio rješenju zaštite spomenika Splita i njegove šire okolice. Osim konzervatorstvom, kao osnovnom djelatnošću, bavio se i arheologijom, a posebno poviješću umjetnosti o čemu je naročito pisao.

Stanislav Piplović rodio se 7. svibnja 1932. godine u Splitu. Diplomirao je na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Sarajevu. Čitav svoj vijek djelovao je u Splitu i to kao rukovoditelj gradilišta, projektant, urbanist i u investicijskoj službi. Predavao je kao profesor na srednjim i višim stručnim školama.

Posebno se bavi poviješću arhitekture, urbanizma i likovnih umjetnosti Dalmacije. Aktivno se bavi zaštitom graditeljskog nasljeđa. Radio je na obnovi spomenika kulture. Kao stručni i znanstveni suradnik Urbanističkog zavoda Dalmacije i Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Splitu izradio je niz studija povijesnog razvitka i mjera zaštite vrijednih prostornih sredina. Objavio je 316 stručnih i znanstvenih radova u Hrvatskoj i u inozemstvu te velik broj popularnih članaka u dnevnom tisku. S referatima sudjelovao je na 115 domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Postavio je ili otvorio preko 20 izložaba i pisao kataloge za njih.

Doktorirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Kao gost profesor držao je predavanja na poslijediplomskim studijima filozofskih fakulteta u Zadru i Zagrebu te na Umjetničkoj akademiji u Splitu.

Zalaže se i za popularizaciju kulturne baštine. Član je i strukovnih asocijacija poput Udruge hrvatskih arhitekata, Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske. Aktivan je u udruženjima građana u Europskom pokretu, Hrvatsko-austrijskom društvu, udruzi i drugima. Posebno je vezan za Društvo prijatelja kulturne baštine čiji je u dva navrata bio predsjednik. Piše popularne članke i drži predavanja u kojima nastoji zainteresirati širok krug ljudi za očuvanje našeg kulturnog nasljeđa. Dugogodišnji je urednik časopisa *Kulturna baština* koji se bavi pitanjima iz prošlosti Splita.

Priradio je i nekoliko tematskih blokova splitskog časopisa *Mogućnosti*, a posebno se založio kao urednik monografije *290 godina klasične gimnazije u Splitu*. Novije mu je angažiranje na tom području Zbornik Udruge inženjera Splita.

Među djelima su mu i knjige: *Kamilo Tončić*, 1991., *Harold Bilinić*, 1994., *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, 1996., *Alois Hauser u Dalmaciji*, 2002., *Katastar općine Dugopolje s početka XIX. stoljeća* te *Visoko školstvo i studij arhitekture u Dalmaciji za francuske uprave*, 2009. godine.

Posebno se bavi Splitom o kojemu je do sada objavio 150 znanstvenih i stručnih radova. Pored toga, priredio je velik broj popularnih članaka u dnevnom tisku, iznosio referate na simpozijima u Hrvatskoj i u inozemstvu. O temama iz kulture često govori na radiju i televiziji.

Za grad Split mu je važna opsežna knjiga *Izgradnja Splita između svjetskih ratova*, tiskana 2008. godine, u kojoj je prvi put cjelovito iznesen razvitak grada kroz 20 godina. Godine 2015. objavio je knjigu *Izgradnja Splita u XIX. stoljeću* kada se grad preobrazio iz skromne varoši u kulturno, upravno, gospodarsko i prometno središte velikog prostora, a 1919. *Splitske vode u prošlosti*.

Godine 2017. dodijeljena mu je osobna nagrada Splitsko-dalmatinske županije za sveukupan doprinos istraživanju povijesti i kulture Dalmacije.

Ana Plosnić Škarić
Institut za povijest umjetnosti

TRAGOM PISANJA LJUBE KARAMANA O SPECIFIČNOM LISNATOM
MOTIVU NA ARHITEKTONSKOJ PLASTICI U TROGIRU

Cilj je ovog izlaganja potaknuti raspravu o recepciji specifičnog lisnatog motiva na arhitektonskoj plastici u Trogiru, koji je prvi uočio i o kojem je ponajviše i pisao upravo Ljubo Karaman. Predočit će se svi sačuvani primjeri, a formalno-stilska analiza, kojom se datiraju i jasno vezuju uz širok broj imenom ne uvijek poznatih majstora i klesara, bit će podastarta u svrhu shvaćanja iznimne omiljenosti tog motiva, te će se ponuditi zaključci kojima će se nastojati rasvijetliti razlozi zbog kojih se taj motiv kroz nekoliko stoljeća učestalo javlja na arhitektonskoj plastici tog grada.

Ana Plosnić Škarić viša je znanstvena suradnica na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu. Istražuje srednjovjekovnu i renesansnu urbanističku i arhitektonsku povijest dalmatinskih gradova, razvijajući metodologiju komparacije podataka iz arhivskih izvora i sačuvanog urbanog tkiva. Također radi i u području digitalne humanistike, razvijajući metodologiju istraživanja koristeći digitalne programe, kao i metodologiju prezentacije dobivenih rezultata. Bila je voditeljica projekta Hrvatske zaklade za znanost *Dubrovnik: Civitas et Acta Consiliorum. Visualizing Development of the Late Medieval Urban Fabric (DUCAC)*, čiji su rezultati uvršteni u prestižne međunarodne repozitorije: u projekte *The Renaissance Society of America* i *Time Machines*. Trenutno je voditeljica projekta ustanove koji se fokusira na istraživanje i prezentaciju mijena trogirskih fortifikacija, koristeći GIS-program. S tim je projektom gostovala na institutu *Advanced Topics in Digital Art History: 3D and (Geo)Spatial Networks*, koji se uz potporu The Getty Foundation, a u organizaciji Duke University, NC, SAD i University di Padova, Italija, provodio na Venetian International University 2018. i 2019. Za svoju uredničku knjigu *Mapping urban changes / Mapiranje urbanih promjena*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske nagradilo ju je Poveljom za promicanje i unapređenje povijesti umjetnosti. Autorica je i koautorica dviju knjiga koje donose transkripte odabranih dokumenata iz dubrovačkog i trogirskog arhiva, ključnih za istraživanje mijena urbanoga tkiva. Bila je članica Uredništva časopisa *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* (2011. – 2019.), objavila je veći broj radova u domaćim i međunarodnim publikacijama, te izlagala na brojim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Dalibor Prančević – Barbara Vujanović
Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za povijest umjetnosti
Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović, Zagreb

LJUBO KARAMAN I IVAN MEŠTROVIĆ: POLEMIKA OKO SPOMENIKA I FRAGMENTI PISANE KORESPONDENCIJE

Izlaganjem bi se predstavio odnos Ljube Karamana i Ivana Meštrovića ponajprije kroz Meštrovićeve dvije intervencije spomenicima u stare cjeline gradova Splita (Spomenik Grguru Ninskom) i Trogira (Spomenik banu Petru Berislaviću). Uz međusobno uvažavanje, ali i kritički, različito intoniran, osvrt koje je moguće iščitati iz doživljaja spomenutih spomenika, dijelovi osobne korespondencije sačuvane u Atelijeru Meštrović u Zagrebu omogućuju analizu i drugih aspekata njihova odnosa te tema zajedničkog interesa. Meštrović je u međuratnom razdoblju bio najaktivniji hrvatski kipar, koji je svojim intervencijama u javnom prostoru poticao brojne rasprave. U njima je s osobitim interesom sudjelovao Karaman, koji se pak umjetniku obraćao i u vezi s drugim temama, posebice onim vezanim uz pitanja valorizacije konzervatorske struke i (ne)mogućnosti napredovanja.

Dalibor Prančević diplomirao je povijest umjetnosti i talijanski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje stječe i akademski stupanj doktora znanosti obranivši doktorsku disertaciju pod naslovom *Ivan Meštrović u kontekstu ekspresionizma i art décoa*, uz mentorstvo prof. dr. sc. Ive Šimata Banova. Od 2001. do 2008. godine zaposlen je kao kustos za zbirku i dokumentaciju u Muzejima Ivana Meštrovića (Galeriji Meštrović u Splitu), a od 2008. do danas na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Dobitnik je istraživačke stipendije Instituta Henry Moore u Leedsu (2005./2006.) za istraživanje teme o povezanosti Ivana Meštrovića i Velike Britanije, odnosno Istraživačkog instituta J. Paul Getty u Los Angelesu (2007.) za istraživanje umjetničkog i svjetonazorskog ukrštanja kiparice Malvine Hoffman i Ivana Meštrovića. Nadalje, dobitnik je prestižne post-doktorske istraživačke stipendije Fulbright u akademskoj godini 2017./18. za rad na projektu *Ivan Meštrović and the Anglophone Cultures: Example of Cross-cutting of Various Cultural, Historic and Artistic Experiences* (istraživanje u suradnji sa Syracuse University, NY). Od 2008. do 2014. godine suradnik je na znanstvenom projektu Ministarstva znanosti obrazovanja i športa *Istočnojadranske umjetničke teme: umjetnost, politika, maritimno iskustvo*, voditeljice prof. dr. sc. Ivane Prijatelj Pavičić. Od 2014. godine suradnik je na četverogodišnjem projektu Hrvatske zaklade za znanost *Moderne i suvremene umjetničke mreže, umjetničke grupe i udruženje: organizacijski i komunikacijski modeli suradničkih umjetničkih praksi 20. i 21. stoljeća*, voditeljice dr. sc. Ljiljane Kolešnik (Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu). Od 2017. godine voditelj je trogodišnjeg istraživačkog projekta Hrvatske zaklade za znanost *Pojavnosti moderne skulpture u Hrvatskoj: skulptura na razmeđu društveno-političkog pragmatizma, ekonomskih mogućnosti i estetske kontemplacije* (Filozofski fakultet u Splitu). Istraživački interes Dalibora Prančevića usmjeren je na problematiku umjetnosti i vizualne kulture 20. stoljeća i danas. Objavljuje znanstvene i stručne radove u relevantnim časopisima

i zbornicima te je svojim izlaganjima sudjelovao na brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima. Autor je dviju znanstvenih monografija: *Ivan Meštrović i kultura modernizma: ekspresionizam i art déco* (2017.) i *Frano Missia. Lutajući slikar: kronopis jednoga umjetničkog puta* (2019.).

Barbara Vujanović (1983.) diplomirala je povijest umjetnosti i francuski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Viša je kustosica Atelijera Meštrović, u kojem je zaposlena od 2009. godine. Autorica je knjige *Meštrovićev znak u Zagrebu* (izdavač Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović, Zagreb, 2017.), te koautorica knjige *Ivan Meštrović i Česi: primjeri hrvatsko-češke kulturne i političke uzajamnosti* (izdavači Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović, Zagreb i Hrvatsko-češko društvo, Zagreb, 2018.).

Autorica je izložbe *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura: 80 godina Meštrovićeva paviljona* (Atelijer Meštrović, Zagreb, 2018.). Koautorica je retrospektive Augustea Rodina, *Rodin u Meštrovićeveu Zagrebu*, koju su Muzeji Ivana Meštrovića priredili s Musée Rodin 2015. godine u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, te Meštrovićeve retrospektive *Jadranska epopeja – Ivan Meštrović*, koju se Muzeji Ivana Meštrovića 2017. godine organizirali s Međunarodnim kulturnim centrom u Krakowu. Koautorica je i izložbi *Meštrović kod Millesa* (Millesgården, Stockholm, 2013.), *Skulptura i nagost – tjelesnost i erotika u djelima Ivana Meštrovića* (Gliptoteka HAZU, Zagreb, 2016.), *Ivan Meštrović: tjelesnost i erotika u kiparstvu* (Cankarjev dom, Ljubljana, 2018.), također u organizaciji Muzeja Ivana Meštrovića. Pod mentorstvom Iana Jenkinsa, voditelja Zbirke grčke umjetnosti pri Odjelu Grčke i Rima British Museuma, i Celeste Farge, kurirala je izložbu *Rodin: rethinking the fragment*, koja je postavljena u tri muzeja, u Abbot Hall Art Gallery u Kendalu (2018.), Holburne Museum u Bathu (2018.), te u New Art Gallery Walsall (2019.).

Autorica je projekta *MEŠTART* u sklopu kojeg se od 2010. godine u Atelijeru Meštrović i u Galeriji Meštrović priređuju izložbe suvremenih autora, sa ciljem aktualizacije i novoga čitanja opusa Ivana Meštrovića kroz suvremene umjetničke izričaje. Od 2003. do danas redovito objavljuje kritike te stručne tekstove u novinama, časopisima te stručnoj periodici. Trenutno na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu završava doktorsku disertaciju o Ivanu Meštroviću pod mentorstvom dr. sc. Petra Preloga.

Rosana Ratkovčić
Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Koprivnica

*ADRIOBIZANTIZAM U DUBROVAČKOM ZALEĐU – ULOMCI ZIDNIH
SLIKA IZ CRKVE NEPOZNATOG TITULARA U PANIKU KOD BILEĆE
I SV. TOME U KUTIMA KOD HERCEG-NOVOG*

Izlaganje se bavi ulomcima zidnih slika iz crkve nepoznatog titulara u Paniku kod Bileće (Bosna i Hercegovina) i crkve sv. Tome u Kutima (Crna Gora). Razmatramo ih ovdje u kontekstu istraživanja zidnih slika iz prvih desetljeća 12. stoljeća u tzv. bizantskoj bazilici u Dubrovniku i u crkvama na elafitskim otocima – u crkvi sv. Ivana u Šilovom Selu na Šipanu i crkvi sv. Nikole na Koločepu. Brojna zajednička likovna obilježja, u oblikovanju lica, odjeće, aureola s »bisernim nizom«, ornamentalni motivi i prisutvo sigli, pokazuju da ulomke iz Panika i Kuta možemo povezati sa zidnim slikama dubrovačke skupine i datirati približno u isto vrijeme, u prva desetljeća 12. stoljeća.

Jednako kao i zidne slike dubrovačke skupine, ulomci iz Panika i Kuta pokazuju dvojnost stilskih obilježja, gdje nije ostvarena cjelina u kojoj bi se primijetila dominacija bizantskog ili romaničkog izražavanja, zbog čega Igor Fisković ovaj sloj slikarstva u Dubrovniku i okolici naziva *adriobizantskim*. Time se aktualizira mišljenje Ljube Karamana o potrebi spoznavanja formalnih i ikonografskih značajki »koje su općenito bile primljene i dobile zavičajno pravo na Zapadu«, pa ih »zapravo više ne treba smatrati za bizantske«.

Povezivanje ulomaka iz Panika i Kuta s dubrovačkom skupinom zidnih slika proširuje krug spomenika *adriobizantskih* obilježja na istočnoj obali Jadrana i pokazuje prodiranje ovih obilježja u unutrašnjost, na područje dubrovačkog zaleđa. Širenje umjetničkih shvaćanja iz Dubrovnika prema Paniku na sjeveroistoku i Kutima na jugoistoku potvrđuje tezu Igora Fiskovića o Dubrovniku kao jednom od starijih žarišta likovne proizvodnje i slikarskog razvoja na južnom primorju.

Rosana Ratkovčić docentica je na Odjelu za umjetničke studije Sveučilišta Sjever u Koprivnici. Doktorirala je na temu *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj*. Autorica je likovne monografije *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj* (Zagreb 2014., Kultura umjetnosti), te niza znanstvenih i stručnih članaka. Istraživački interesi uključuju srednjovjekovnu umjetnost i estetiku, poglavito zidno slikarstvo, a u suvremenom kontekstu ulogu slike u javnom prostoru. U suradnji s Fedorom Kritovcem objavila je knjigu *Obrtni spektakl* (Zagreb 2011., Leykam international d.o.o.), koja je rezultat zajedničkog istoimenog izložbenog projekta.

Samo Štefanac

Odsjek za povijest umjetnosti Sveučilišta u Ljubljani

KARAMANOVO PISANJE O NIKOLI FIRENTINCU

Ovaj prilog osvrće se na početke pisanja o jednom od protagonista dalmatinskog quattrocenta u 19. stoljeću i na stanje istraživanja prije te u prvim godinama nakon Prvog svjetskog rata, što je uvjetovalo Karamanov pristup toj tematici. U nastavku se daje osvrt na Karamanov doprinos interpretaciji i valorizaciji umjetničke osobnosti Nikole Firentinca u odnosu na starije pisce i također na njegov odziv na pisanje talijanske strane u međuratnom razdoblju i to ponajviše u kontekstu njegova pregleda renesansne umjetnosti u Dalmaciji, što je i prva znanstvena sinteza na tu temu. Slijedi razmišljanje o utjecaju Karamanova pisanja na kasnije generacije pisaca, a prilog završava razmišljanjem o tome kako se pisanje o majstoru Nikoli uključuje u Karamanove teze o provincijalnoj i perifernoj umjetnosti te umjetnosti graničnog prostora.

Samo Štefanac rođen je 1956. u Ljubljani, gdje je 1981. diplomirao iz povijesti umjetnosti, 1986. magistrirao i 1991. doktorirao s disertacijom o Nikoli Firentincu kiparu. Od 1985. radi na Odsjeku za povijest umjetnosti Sveučilišta u Ljubljani. Njegova su područja istraživanja, pored dalmatinskih tema, gotička arhitektura u Sloveniji i Srednjoj Europi te arhitektura i skulptura 15. stoljeća između Alpa, Jadrana i Apeninskog poluotoka. Publicirao je, među ostalim, u revijama *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*, *Mittelungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, *Antichità Viva*, *Annales*, *Saggi e Memorie*, *Ars Adriatica*, *Arte Veneta*, *Valori Tattili* i *Il Santo*.

Marina Lambaša – Ivana Prijatelj Pavičić

Muzej grada Šibenika

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Odsjek za povijest umjetnosti

KONZERVATORSKA SURADNJA LJUBE KARAMANA I DON KRSTE STOŠIĆA 1925. – 1941.

U svom ćemo referatu obraditi plodnu suradnju na zaštiti i istraživanju šibenske kulturne baštine u razdoblju 1925. – 1941. Ljube Karamana (1886. – 1971.), poznatog hrvatskog povjesničara umjetnosti, povjesničara i arheologa, kao ravnatelja Konzervatorskog ureda za Dalmaciju u Splitu i don Krste Stošića (1884. – 1944.), kulturnog povjesničara i društveno angažiranog kulturnog djelatnika i teologa, kao šibenskog Povjerenika Konzervatorskog ureda za Dalmaciju.

Mada postoji nekoliko znanstvenih članaka, knjiga i dizertacija u kojima su obrađeni pojedini aspekti Karamanova i Stošićeva doprinosa zaštiti i inventariziranju šibenske nepokretne i pokretne kulturne baštine, držimo da unutar povijesti hrvatske konzervacije-restauracije i muzeologije plodovi njihove konzervatorske suradnje nisu još uvijek dovoljno prepoznati ni vrednovani. Zahvaljujući popisanoj, sređenoj i većim dijelom istraženom Stošićevom arhivskoj građi koja se čuva u Muzeju grada Šibenika, moguće je pratiti Stošićev rad iz godine u godinu, o čemu postoji i zasebna muzejska publikacija.

Naše je istraživanje temeljeno ponajviše na arhivskim spisima Pokrajinskog Konzervatorskog ureda za Dalmaciju iz razdoblja od 1925. do 1941. godine, pohranjenima u Konzervatorskom odjelu u Splitu (s naglaskom na stari arhiv Pokrajinskog konzervatorskog ureda za Dalmaciju i staru fototeku Konzervatorskog odjela u Splitu) i u Arhivu Muzeja grada Šibenika (Rukopisna ostavština don Krste Stošića u Muzeju grada Šibenika, četiri kutije), te manjim dijelom na dokumentaciji o restauriranim djelima porijeklom iz Šibenika i okolice u razdoblju 1925. – 1941. koja se čuva u Hrvatskom restauratorskom zavodu i HAZU (Schneiderov fotografski arhiv) u Zagrebu te u Restauratorskoj radionici HRZ-a u Splitu.

U radu ćemo se osvrnuti i na suradnju Stošića i Karamana u vrijeme osnutka i opremanja prvog šibenskog gradskog muzeja. Naime, Stošić je osnovao Muzej kralja Tomislava 1925. godine i vodio ga do smrti, 1944.

Samo zahvaljujući cjelovitom uvidu u široki dijapazon poslova koji je sačinjavala konzervatorska skrb za kulturnu baštinu šibenskog područja u vrijeme djelovanja Karamana kao glavnog konzervatora za Dalmaciju i Stošića kao pokrajinskog konzervatora za šibensko područje, možemo danas vrednovati njihove rezultate, kako one vezane za očuvanje baštine, tako i njihove rezultate na popularizaciji, znanstvenoj obradi i muzejskoj prezentaciji. A ti su rezultati i danas nezaobilazni za svakog tko se bavi šibenskom kulturnom baštinom i poviješću njezine zaštite.

Marina Lambaša je viša kustosica i voditeljica zbirki u Kulturno povijesnom odjelu Muzeja grada Šibenika.

Ivana Prijatelj Pavičić bavi se dalmatinskom umjetnošću u razdoblju od XIV. do XVIII. stoljeća i umjetnicima hrvatskog porijekla zvanim Schiavoni.

Redoviti je profesor u trajnom zvanju na Odsjeku za povijest umjetnosti pri Filozofskom fakultetu u Splitu. Kao gostujući profesor predavala je na tri sveučilišta u inozemstvu. Objavila je više znanstvenih radova te sedam knjiga.

Knjige: *Loretske teme. Novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području Ilirika*, Vitagraf, Rijeka, 1994., 95 str.; *Kroz Marijin ružičnjak. Zapadna marijanska ikonografija u dalmatinskom slikarstvu od 14. do 18. st.*, Književni krug, Split, 1998., 303 str.; *Julije Klović. Ikonografske studije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., 161 str.; *Kuharica none Carmen*, Stara prošlostoljetna splitsko-trogirska kuharica, Profil, 2004., 349 str. (2. izdanje: Profil, 2005.); *U potrazi za izgubljenim slikarstvom, O majstoru Lovru iz Kotora i slikarstvu na prostoru od Dubrovnika do Kotora tijekom druge polovice XV. stoljeća*, Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2013.; *Schiavoni. Umjetnici, nacija, ideologija*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, svibanj, 2018.

Željko Tomičić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

LJUBO KARAMAN I POČETAK BJELOBRDSKE KULTURE

U aleji hrvatskih velikana humanističkog područja znanosti koji su nas trajno zadužili osebnim i nadasve bogatim stvaralačkim opusom istaknuto mjesto pripada svakako Ljubi Karamanu. Doslovno na cijelom hrvatskom prostoru prisutna je djelatnost našeg slavljenika, poglavito kao povjesničara umjetnosti, arheologa, konzervatora i plodonosnog znanstvenog djelatnika. Njegovo marljivo pero nije mimoišlo niti arheološke i umjetničke teme koje obuhvaćaju raspon od antike i ranoga kršćanstva, do hrvatskog ranog srednjovjekovlja na prostoru Dalmacije, ali i središnje Hrvatske te Slavonije. Karaman nas je doslovno poveo u nezaboravnu šetnju iz *kolijevke hrvatske prošlosti* darujući nam nezaobilazne povijesno-umjetničke crtice o starohrvatskim spomenicima i trajnom kulturnom nasljeđu koje nas ustrajno potiče na nova vrednovanja i prosudbe.

U sklopu 5. sv. *Starohrvatske prosvjete* Ljubo Karaman je 1956. godine u Splitu objelodanio vrlo zanimljivi članak pod naslovom *Dva hronološka pitanja starohrvatske arheologije*. U 2. podnaslovu *O početku bjelogorske kulturne grupe* posvetio se naš slavljenik podrobnom razmišljanju o fenomenu bjelobrdske kulture. Taj dragocjeni članak bio je poticajem da s nekih novih motrišta pristupimo zanimljivom pitanju moguće geneze bjelobrdskog kulturnog kruga.

Željko Tomičić rođen je 1942. u Požegi. Studirao je arheologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i diplomirao godine 1965. Radio je kao kustos Arheološkog odjela Gradskog muzeja u Varaždinu 1965. – 1970.; u razdoblju 1972. – 1985. obnašao je dužnost ravnatelja Muzeja Međimurja u Čakovcu. Od godine 1986. djelatnik je Znanstvenog instituta za arheologiju u Zagrebu. Od 1995. ravnatelj je toga instituta kontinuirano do umirovljenja 2013. godine.

Magistrirao je 1984. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (tema: *Relacije života od prapovijesti do 12. st. u Međimurju*, pod mentorstvom prof. dr. Milana Preloga). Godine 1990. doktorirao je na istom fakultetu (tema: *Arheološka slika međurječja Mure, Drave i Dunava i Save u svjetlosti materijalnih izvora bjelobrdskog kulturnog kompleksa*, pod mentorstvom prof. dr. Zdenka Vinskog). Na Institutu za arheologiju bio je znanstveni suradnik, pa od 1994. godine viši znanstveni suradnik, zatim je 2000. izabran u znanstveno zvanje znanstvenog savjetnika, a 2005. u trajno zvanje znanstvenog savjetnika.

Do godine 2005. voditelj je znanstvenoistraživačke djelatnosti Instituta Geneza i kontinuitet materijalne kulture Hrvata i znanstvenog projekta *Srednjovjekovno arheološko nasljeđe Hrvatske (5. – 16. st.)*. U okviru projekta imao je između 90 i 100 terenskih kampanja širom cijele Hrvatske. Bio je voditelj višegodišnjih terenskih iskopavanja u dvoru vojvoda Iločkih i Odescalchi u Iloku. Obnašao je i dužnost predsjednika Sekcije za arheologiju i kulturnu baštinu u okviru Vijeća za daljinsku interpretaciju HAZU.

Od akademske godine 2002./2003. gostujući je profesor, a od 2004. redoviti naslovni profesor srednjovjekovne arheologije na Sveučilištu u Zadru. Godine 2010. izabran je za redovnog

profesora u trajnom zvanju na istom sveučilištu: predavao je na dodiplomskom, diplomskom i doktorskom studiju arheologije te na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu (1995. – 2008.). Na Odjelu za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani predavao je u razdoblju 1996. – 1999., a na Odjelu za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu do 2015.; na Sveučilištu u Mostaru predavao je srednjovjekovnu arheologiju. U ovom trenutku mentor je šestoro kandidata na doktorskim i desetoro kandidata na raznim poslijediplomskim studijima (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru, Hrvatski studiji u Zagrebu). Na poslijediplomskim studijima višekratno je član povjerenstava za obranu doktorata i magisterija.

Održao je niz pozivnih predavanja na znanstvenim skupovima i kongresima u inozemstvu (Bamberg, Lavov, Budimpešta, Ljubljana i Pečuh). Sudionik je i mnogih znanstvenih skupova u Austriji, Njemačkoj, Poljskoj, Sloveniji i Ukrajini te u Hrvatskoj.

Godine 2010. izabran je za člana suradnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Razredu za društvene znanosti. Godine 2014. biran je za predstavnika članova suradnika u Razredu za društvene znanosti. Sudjeluje u časopisima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (*Radovi HAZU* knj. 48-52, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* i *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*). Član je Znanstvenog vijeća za obrazovanje i školstvo HAZU, Znanstvenog vijeća za daljinska istraživanja HAZU i Odbora za zaštitu dobara od nacionalnog interesa HAZU.

Željko Tomičić autor je četiriju knjiga, a koautor 29 knjiga te je pisac više od stotinu izvornih i stručnih radova objelodanjenih u Hrvatskoj i u inozemstvu. Koautor je na knjizi *Hrvati i Karolinzi* i zajedno s drugim autorima dobitnik je Strossmayerove nagrade za 2001. godinu. Godišnja nagrada Hrvatskog arheološkog društva Josip Brunšmid dodijeljena mu je 2002., a 2009. dobitnik je Nagrade fra Lujo Marun Hrvatskog arheološkog društva za osobiti doprinos srednjovjekovnoj arheologiji.

Radoslav Tomić
Institut za povijest umjetnosti

**LJUBO KARAMAN I SLIKARSTVO STARIJIH POVIJESNIH RAZDOBLJA
U DALMACIJI**

Već od početka svoje znanstvene i konzervatorske djelatnosti Karaman je istraživao i pisao o slikarstvu u Dalmaciji. Njegovo zanimanje bilo je usmjereno na slikarstvo od 12. do 16. stoljeća. Pomno je pratio i recenzirao tekstove drugih autora, nastojeći proširiti znanja o središnjim ličnostima slikarske umjetnosti na hrvatskoj obali poput Blaža Jurjeva, Lovre Dobrićevića, Mihajla Hamzića i Nikole Božidarevića. Uvidom u sačuvana djela, od Raba do Kotora, utvrdio je da se može govoriti o »domaćoj slikarskoj školi« 15. i 16. stoljeća koja posjeduje jedinstvene i bliske stilske osobine. Na teoretskoj razini pokušao je prepoznati i definirati utjecaj bizantske umjetnosti na kasnosrednjovjekovno dalmatinsko slikarstvo. U tom smislu razumljiv je Karamanov interes za kasnobizantske ikone u katoličkim crkvama i privatnim kućama u Dalmaciji jer one pokazuju specifičnosti likovne kulture u regiji koja je tijekom povijesti bila otvorena utjecajima s Istoka i Zapada. Iako je dobro poznavao »dalmatinsku slikarsku baštinu« Karaman nije težio taksativnom nabranjanju i pojedinačnim, specijalističkim analizama, nego je, na podlozi suvremene povijesti umjetnosti kakva se oblikovala u Beču, nastojao utvrditi specifičnosti likovne kulture dalmatinske sredine koju je dobro poznavao

Radoslav Tomić rođen 1. ožujka 1957. godine u Splitu. Povijest umjetnosti i komparativnu književnost studirao i diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na odsjeku za povijest umjetnosti u Zagrebu doktorirao 1994. godine. Radio kao kustos i konzervator a od 1988. godine u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu, gdje je znanstveni savjetnik u trajnom zvanju. Usavršavao se u Italiji, Njemačkoj i Austriji. Predaje na sveučilištu u Zadru, Splitu i Zagrebu. Sudjelovao na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu te priređivao izložbe, samostalno ili kao suautor u Hrvatskoj i Italiji. Autor je brojnih knjiga, kataloga i znanstvenih tekstova u kojima piše o umjetnosti od 15. do 20. stoljeća na Jadranu. Od 2010. redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Marko Trogrlić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za povijest

BEČKI STUDIJ LJUBE KARAMANA

U izlaganju će biti riječi o studijima i studiranju Ljube Karamana na Sveučilištu u Beču. Nakon što je u Splitu završio klasičnu Gimnaziju (1904.), Ljubo Karaman upisao se na Filozofski fakultet Sveučilišta u Beču (1910.), na studij povijesti i zemljopisa nastavničkog usmjerenja te (1912. – 1914.) i povijesti umjetnosti. Tu je i doktorirao iz povijesti umjetnosti kod M. Dvořáka i J. Strzygowskoga (1920.) tezom *Die romanische Plastik in Spalato*. Rekonstruirat će se tako kompletni tijek Karamanovih studija na Sveučilištu u Beču i to ponajprije temeljem izvora iz Arhiva Sveučilišta u Beču (*Archiv der Universität Wien*), iz ostavštine Ljube Karamana pohranjene na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu te iz dokumenata pohranjenih u Arheološkom muzeju u Splitu.

Marko Trogrlić je studij povijesti završio na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Beču. Zaposlen je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, na kojem u statusu redovitog profesora hrvatske i svjetske moderne i suvremene povijesti predaje na preddiplomskom i diplomskom te poslijediplomskom doktorskom studiju humanističkih znanosti. Predavao je i na poslijediplomskom doktorskom studiju povijesti na Sveučilištu u Zadru, poslijediplomskom doktorskom studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, poslijediplomskom doktorskom studiju Europskog sveučilišta u Rimu (Università Europea di Roma). Bio je glavni voditelj znanstveno-istraživačkog projekta MZOS-a *Dalmacija i bečke središnje institucije u 19. stoljeću* te jednog međunarodnoga znanstveno-istraživačkog projekta. Bio je i stipendist DAAD (Bonn) od 1. listopada 2016. do 1. srpnja 2017. godine za rad na projektu *Kirche und Staat im habsburgischen Dalmatien (1815.-1855.)*. Sudjelovao je na više međunarodnih znanstvenih i stručnih skupova u Hrvatskoj i u inozemstvu. U fokusu je njegovih istraživanja povijest Dalmacije od kraja 18. pa do polovine 20. stoljeća. Obnašao je čelne dužnosti u akademskoj zajednici na svim razinama: od pročelnništva splitskog Odsjeka za povijest, preko dekanstva Filozofskog fakulteta u Splitu i člana Senata Sveučilišta u Splitu pa do predsjednika konferencije Filozofskih fakulteta u Republici Hrvatskoj.

Antonija Ujević

Split

KARAMANOVO TUMAČENJE RELJEFA (PLUTEJA) S LJUDSKIM LIKOVIMA U SPLITSKOJ KRSTIONICI

Reljef s trima ljudskim likovima u splitskoj krstionici privukao je pozornost brojnih znanstvenika i stručnjaka zbog svog neobičnoga ikonografskoga sadržaja. Među prvima su se za ikonografski smisao reljefa interesirali su Frano Bulić i Luka Jelić koji su iznijeli pretpostavku da je na reljefu prikazan Spasitelj u slavi (sjedeći lik na reljefu). S druge strane, Ljubo Karaman pretpostavlja da sjedeći lik na reljefu, koji je obučen u svjetovnu odjeću (*zapadnjačka, franačka nošnja*), vladarski plašt i bičve (*fasciole*), predstavlja svjetovnog vladara – donatora crkvenog namještaja. Karaman uviđa tipične vladarske atribute: krunu, (zemaljsku) kuglu, žezlo tj. priručni križ. Iznosi analogne prikaze vladara s gestom blagoslova, prikaze vladara s kuglom i/ili križem u desnici (bizantski novci, minijature, pečati) i rijetke prikaze Spasitelja u Slavi s kuglom u ruci. Prema Karamanu, kruna na glavi svjetovnog vladara ima tri vrška, drago kamenje i uhobrane, koji su karakteristični za karolinške vladare čiju su vlast priznavali hrvatski knezovi. Zbog toga Karaman zaključuje da kruna na reljefu ima oblik hrvatske krune i reljef prikazuje hrvatskog kralja Zvonimira ili Petra Krešimira IV. On ističe da je prikazan vladar – donator crkvenog namještaja kod kojega stoji dvorski dostojanstvenik i pred kojim kleči (ili se baca na zemlju) vjerni podanik u pozi *prostracije*.

Budući da je reljef sekundarno upotrijebljen za izradu krsnog zdenca u splitskoj krstionici, javilo se i pitanje izvornog podrijetla reljefa. Izvorno podrijetlo pluteja s ljudskim likovima Bulić vidi u nekoj od solinskih crkava dok Jelić spominje splitsku katedralu. Kao konzervator, Karaman je sudjelovao na konzervatorskim radovima u kapeli sv. Dujma 1924., kada je pronađena ploča koja dimenzijama, materijalom i načinom izrade odgovara pločama (plutejima) krsnog zdenca u splitskoj krstionici, stoga izvorno porijeklo pluteja s hrvatskim kraljem po Karamanu jest splitska katedrala. Ljubo Karaman ostaje pri svom mišljenju o splitskoj katedrali kao izvornom mjestu nastanka ploča (pluteja) krsnog zdenca splitske krstionice i nakon što je Dyggve iznio idejnu rekonstrukciju oltarne ograde krunidbene bazilike u Solinu s umetnutim plutejima iz splitske krstionice.

Antonija Ujević magistrirala je povijest umjetnosti i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Splitu. Bavi se proučavanjem starohrvatske umjetnosti i teorijama konzervacije – restauracije. Sudjelovala je u muzejsko-pedagoškim radionicama u Muzeju grada Splita i u Galeriji Meštrović. Volontira pri izložbenim aktivnostima u Salonu Galić u Splitu. Kustoske poslove obavlja u Muzeju sakralne umjetnosti u Splitu. Sudjeluje na znanstvenim i stručnim konferencijama i skupovima.

Ivana Nina Unković Diaz Fernandez

Fakultet matematike i informatike
Sveučilište u Barceloni

KONZERVATORSKI PROJEKTI LJUBE KARAMANA U PODRUČJU POKRETNE DALMATINSKE BAŠTINE (1919. – 1941.)

Izlaganje će se temeljiti na razvoju Karamanova znanja o restauraciji umjetničkih djela, nudeći relevantne primjere njegovih savjeta o postupcima restauracije različitih umjetničkih djela u suradnji s restauratorima Ferdom Goglijom i Matejem Sternenom.

Suočen s pitanjima obnove, Karaman je postajao sve svjesniji potrebe razvoja restauracijskog obrazovnog sustava u Dalmaciji te je odbijao suradnju s obrtnicima i umjetnicima u obnovi kapitalnih umjetnina, zadržavajući uvjerenje da se briga o spomenicima ne može uspostaviti bez pravilnih načela očuvanja pokretnih umjetnina u teoriji, ali i u praksi.

Zbog sveobuhvatnijeg uvida u problematiku, ukratko će se opisati sustav restauracije umjetnina u Dalmaciji pod Austro-Ugarskim Carstvom, kako bi se bolje razumjeli utjecaj, izazovi i posljedice obnove pokretne kulturne baštine u Dalmaciji pod vodstvom Ljube Karamana.

Ivana Nina Unković Diaz Fernandez međunarodna je interdisciplinarna istraživačica, konzervatorica, povjesničarka umjetnosti, konzultantica-voditeljica projekata u području društvenih, humanističkih i prirodnih znanosti. Od 2018. je potpredsjednica i konzultantica za četiri agencije Europske unije, »European Cooperation in Science and Technology« (COST-action) i evaluator za projekte u području istraživanja i inovacija za Ministarstvo znanosti i obrazovanja Norveške i Litve.

Od 2021. je voditeljica Odjela za istraživačke projekte Unije na Fakultetu matematike i informacijskih znanosti Sveučilišta u Barceloni. Od 2018. istraživač je na Odsjeku anglistike Sveučilišta Complutense u Madridu na projektu *Studies on Intermediality and Intercultural Mediation* (suradnik od 2021.).

Magistrirala je restauraciju i konzervaciju na Umjetničkoj akademiji u Splitu (2005.), te projektno menadžerstvo u Madridu i Italiji (2019.) sa specijalizacijom na projektima za EU-fondove i nevladine udruge. Od 2018. radi kao konzultant i evaluator za UNESCO, ICOMOS i World Monuments Funds. Doktorirala je na temu *Konzervatorski rad Ljube Karamana u Dalmaciji* na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, te je dobitnica stipendije »Marie Skłodowska Curie« (2014.-2017.) pomoću koje je radila i istraživala u Ljubljani, Veneciji i Beču s temom *Comparison of Croatian and Slovenian conservators Ljubo Karaman and France Stele in the context of Vienna School of Art History*. Od 2017. godine docentica je na Sveučilištu u Ljubljani na Odsjeku za povijest umjetnosti.

Suradnica je u više međunarodnih časopisa kao recenzentica i urednica, poput *Cambridge Scholars Publishing*. Autorica je triju knjiga, od kojih je jedna o radu Ljube Karamana (2018., Sveučilište u Splitu) pod naslovom *Ljubo Karaman Conservation of Cultural Heritage in Dalmatia 1919-1941*.

Ratko Vučetić
Institut za povijest umjetnosti

KARAMAN – FORTIFIKACIJE GRADOVA KONTINENTALNE HRVATSKE
I IDENTITET REGIJE

Prostor kontinentalne Hrvatske u kontekstu djela Ljube Karamana, kroz specifičnu tematiku gradskih fortifikacija, moguće je sagledati u suodnosu prema određenju temeljnih pojmova iznesenih u knjizi *Problemi periferijske umjetnosti*, kao i u radu *O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji*. Iako se Karaman nije direktno bavio tematikom gradskih utvrda, smatramo da bi odabrana tema mogla poslužiti kao dopuna ranije spomenutih radova. Prostor kontinentalne Hrvatske kroz povijest je bio i rubno područje, udaljeno od političkih i umjetničkih središta. Istovremeno, taj prostor određen je i kao pogranični prostor u odnosu na druge političke i državne zajednice. U razdobljima nemirnih i nesigurnih povijesnih vremena, taj prostor postaje strateški i vojno važan, stoga nastaje niz utvrda, i to prije svega utvrđenih gradova koji postaju nosioci tada najsuvremenijih tehničkih, pa i umjetničkih tendencija, čije se ishodište može pronaći u europskim središtima. Istaknuti primjeri utvrđivanja gradova svakako su srednjovjekovni Gradec, renesansni Karlovac ili osmanski i – nakon oslobođenja – barokni Osijek, kao i niz drugih gradova. Područje međurječja Save i Drave u razdoblju ratova s Osmanlijama, kao dio šireg prostora ratnog djelovanja postaje područje u kojem se iskušavaju nove vojne tehnologije i osmanskog Istoka i kršćanskog Zapada. Teoretske pretpostavke stvorene u europskim kulturnim središtima svoju potvrdu dobit će upravo na područjima koja se nalaze na prvim linijama ratovanja. Namjera je prikazati osobitosti načina utvrđivanja gradova kontinentalne Hrvatske, sa stanovišta različitih povijesnih razdoblja, lokalnih specifičnosti, kao i kulturoloških određenja, te ukazati na njihova ishodišta.

Ratko Vučetić rođen je u Zagrebu 1965. godine. Diplomirao je povijest umjetnosti i etnologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i magistrirao i doktorirao na temama s područja urbanistike. Zaposlen je u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu. Autor je brojnih znanstvenih i stručnih radova, a izlagao je na nizu nacionalnih i međunarodnih stručnih i znanstvenih skupova. Istraživačka djelatnost usmjerena je na proučavanje gradova, sustava prostorne organizacije i profane arhitekture kontinentalne Hrvatske i srednjoeuropskog prostora. Sudjelovao je u istraživanjima i u izradi niza konzervatorskih studija i elaborata gradova i arhitektonske baštine.

Danko Zelić
Institut za povijest umjetnosti

DUBROVAČKE TEME LJUBE KARAMANA

U izlaganju će biti riječi o mjestu Dubrovnika i dubrovačkih spomenika u povijesnoumjetničkom opusu Ljube Karamana – u sinteznom pregledu *Umjetnost u Dalmaciji XV. i XVI. vijeka* (1933.), u studijama i znanstvenim kritikama posvećenima pojedinim temama iz dubrovačke srednjovjekovne i ranonovovjekovne slikarske i arhitektonske baštine te, naposljetku, u teorijskoj raspravi *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva* (1963.).

Danko Zelić povjesničar je umjetnosti, rođen 1963. godine u Zagrebu. Diplomirao je povijest umjetnosti i arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 1992. godine magistrirao (*Prostorna organizacija otoka Krka u antici*) te 1999. godine obranio doktorat iz povijesti umjetnosti (*Postanak i urbani razvoj Šibenika u srednjem vijeku*). Zaposlen je na Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu, od 2010. u zvanju znanstvenog savjetnika. Glavna su mu područja interesa arhitektura i urbanizam srednjeg i ranog novog vijeka u gradovima jadranske obale (ponajprije u Šibeniku, Trogiru i Dubrovniku), a istraživanja zasniva na usporednom proučavanju spomenika i arhivske građe.

Andrej Žmegač

Institut za povijest umjetnosti

GRAD I SELO U PALAČI: KARAMANOVO ODREĐENJE DIOKLECIJANOVE PALAČE

Karaman je splitskoj Palači posvetio prije svega temeljan i opsežan rad u monografiji iz 1927. godine (Bulić – Karaman: *Palača cara Dioklecijana u Splitu*), a poslije toga i nekoliko kratkih, ali na mjerodavnim mjestima: u *Hrvatskoj enciklopediji* 1945. te *Enciklopediji Jugoslavije* 1956. Nikad završenu diskusiju je li u Palači više riječ o vili ili o utvrđi, Karaman udaljava od ideje *castruma*, nalazeći da se konstitutivni elementi Palače, tj. njezina rasporeda, mogu povezati s antičkim gradom. Za Dioklecijanovu pak privatnu zonu u južnom dijelu koristi se osebnim pojmom »zaselka«, nalazeći to valjda primjerenim jer je *selo* jedan od mogućih prijevoda latinske riječi *villa*. Takvim opisom služi se dosljedno u prve dvije spomenute publikacije, da bi se u trećoj ipak priklonio izrazu *villa*. Na tumačenje u ključu grada i zaselka kao da ga je – možda i nesvjesno – potaknulo suvremeno stanje Palače, ispunjeno gustim tkivom reprezentativne, ali i skromne stambene izgradnje, i kao da je ono prevagnulo nad dojmljivim rekonstrukcijama Palače s početka 20. stoljeća.

Referentnim njegovim tekstom ostaje svakako poglavlje u monografiji, jer kasnije nije bitno mijenjao svoje tumačenje. Zadržao je tako svoj sud da je Palača istodobno »i tvrđava i zaselak i grad«. Tekst u monografiji značajan je pothvat argumentacijom oko pojedinih problema, komparativnim pristupom te polemičnošću prema drugim autorima; takav tekst napokon završava naoko suzdržanim i uopćenim zaključkom, no uistinu iskazom koji je izdržao test vremena sve do današnjih dana.

Andrej Žmegač rođen je 1961. godine. Studirao te diplomirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1987. godine. U Institutu za povijest umjetnosti zaposlen od 1990. godine. Magistrirao 1991., a doktorirao 1997. godine. Bavi se istraživanjem profane arhitekture, ponajviše fortifikacijskog graditeljstva. Od 2006. godine na preddiplomskom studiju povijesti umjetnosti u Splitu predavao je izborni kolegij *Hrvatska fortifikacijska arhitektura*, a od 2013. godine na poslijediplomskom studiju kolegij *Mletačke utvrde u Hrvatskoj*. Od 2017. voditelj je istraživačkog projekta »Antun Jančić i fortifikacijska arhitektura Mletačke Republike« (HRZZ).

Bio je potpredsjednik Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske 2006.–2010. te predsjednik Organizacijskog odbora 3. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti (Zagreb, 2010.). Regionalni urednik (za Hrvatsku) međunarodnog elektroničkog časopisa RIHA Journal.

Knjige: Bastioni jadranske Hrvatske, Zagreb, 2009; *Bastioni kontinentalne Hrvatske. Prilog poznavanju fortifikacijskoga graditeljstva u Hrvatskoj od 16. do 18. stoljeća*, Zagreb, 2000.

Ljubo Karaman za radnim stolom u Konzervatorskom odjelu u Zagrebu

PRIGODNA IZLOŽBA UZ ZNANSTVENI SKUP
»LJUBO KARAMAN PEDESET GODINE POSLIJE«
(Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU
u Splitu, 19. – 25. rujna 2021.)

Ljubo Karaman rođen je u Splitu 15. lipnja 1886. godine kao sin dr. Felixa (Srećka) Karamana i Angele degli Alberti. Karamani su podrijetlom iz Jesenica u Donjim Poljicima, ali su već od 17. stoljeća nastanjeni i u splitskom Velom varošu. Iz njihove obitelji potekao je i Mate Karaman (Split, 1700. – Zadar, 1771.), nadbiskup u Zadru, zaneseni promicatelj glagoljice. Tijekom 19. stoljeća, poduzetnim djelovanjem, neki su članovi stekli zavidno bogatstvo i ugled. Najistaknutiji među njima bili su građevinski poduzetnici Dujam (1809. – 1885.) i njegov brat Antun (1822.). Dujam je kupio i proširio monumentalnu višekatnicu u današnjoj Nodilovoj i Ulici kralja Tomislava, uz koju se izvorno protezao veliki vrt na mjestu današnje pošte. Njegova su djeca dr. Felix (Srećko) (1840. – 1904.), pravnik i istaknuti predstavnik Hrvatskog narodnog preporoda u Splitu, liječnik dr. Eduard (1849. – 1923.), dr. Vjekoslav (umro oko 1888.) te prirodoslovac dr. Felice. Dr. Feliks oženio je Angelu degli Alberti, iz staroga plemićkog roda, izravno povezanog s Markom Marulićem. Njihov je sin akademik Ljubo Karaman, istaknuti povjesničar umjetnosti i konzervator. Karaman se rodio u sređenoj građanskoj obitelji kojoj nije bila strana umjetnost. Članove obitelji portretirao je Vlaho Bukovac za vrijeme svoga boravka u Splitu 1884. – 1885. godine: sačuvana su čak četiri portreta njegova djeda Dujma Karamana naslikana kao starca, godinu dana prije smrti. Reprezentativan Dujmov portret danas se čuva u Nacionalnom muzeju moderne umjetnosti u Zagrebu, jedan manji u Galeriji umjetnina u Splitu, a dva kod potomaka u Splitu i Zagrebu. Bukovac je portretirao i roditelje Ljube Karamana u čijem su vlasništvu portreti ostali sve do njegove smrti. U Karamanovu je splitskom pa potom zagrebačkom domu bilo i drugih umjetnina i predmeta umjetničkog obrta. U središtu te malene, ali dragocjene zbirke stajao je *Mali svijet* (diptih) koji je 1804. naslikao Emanuel Vidović (slika je

danas također u Nacionalnom muzeju moderne umjetnosti u Zagrebu). Tu su bila i djela Jerolima Miše. Taj je splitski slikar izradio Karamanov portret što ne čudi s obzirom na prijateljstvo koje su dijelili. Svakako je zanimljivo da je sačuvano čak pet Karamanovih portreta. U mladim danima portretirao ga je Toma Rosandić (gips, Gliptoteka HAZU), prijatelj iz Splita i za bečkih studijskih dana. U kasnim godinama poprse u bronci izradio je njegov bliski prijatelj Kosta Angeli Radovani, koji je izradio i medalju s njegovim likom. Dvije medalje djela su Želimira Janeša. Karaman je dijelio prijateljstvo s Ljubom Babićem o čemu svjedoči sačuvana prepiska, danas pohranjena u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu.

Izložba o Ljubi Karamanu, koja prati znanstveni skup priređen u povodu pedesete godišnjice njegove smrti, priređuje se u Palači Milesi u Splitu (Zavod za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti), u nakani da barem u kratkim crtama – kroz umjetnine, fotografije, dokumente, knjige, rukopise i tekstove objavljene u novinama i časopisima – obasja njegov život i njegovo djelovanje na polju hrvatske povijesti umjetnosti, arheologije i povijesti. Umjetnine i dokumenti posuđeni su iz Instituta za povijest umjetnosti i Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te od članova obitelji Karaman i njezinih nasljednika. Na žalost, mogli smo utvrditi da je, baš u naše dane, obitelj po muškoj liniji izumrla i u Splitu i u Zagrebu, dok u Francuskoj živi Ljubin unuk dr. Živan Karaman, sin povjesničara i sveučilišnoga profesora dr. Igora Karamana (1927. – 1995.). Vjerujemo da će relativno brojni i raznovrsni izložci nama današnjima, koji ga nismo poznavali ni vidjeli u Splitu ili Zagrebu, niti čuli njegovu živu riječ, približiti lik toga znamenitoga istraživača i čuvara hrvatske umjetničke baštine. Iako je rodni Split (nije zaludu upravo on napisao tekst »Ča je pusta Londra kontra Splitu gradu« te ga potpisao pod pseudonimom *Historicus*) volio iznad svega, a Dalmaciju držao za svoj zavičaj u kojem se sretno spaja slavenstvo i romanstvo, njegova je brižna ruka s jednakom ljubavlju opisivala i nastojala zaštititi od propasti i uništenja umjetnine u drugim hrvatskim krajevima, podjednako u Zagrebu, Slavoniji, Istri, Bosni i Boki kotorskoj. Možda će skup i izložba potaknuti nekog među nama da ispiše duhovnu biografiju toga skromnog i nemjerljivo zaslužnog utemeljitelja naše strukovne discipline, koji je na svojim leđima osjetio vratolomne stranice domaće povijesti. Svi su ti sustavi i države ostavili dubok pa i nesretan trag na Karamanov život, ali se to iz njegovih tekstova ničim ne može naslutiti. Kao izdanak najljepšega Splita koji je u njegovim mladim danima doživljavao istinski preporod, čini se, dok čitamo njegove mirne rečenice, da je u sebi nosio dostojanstvo i poštenje stečeno u obitelji i u širem okruženju, među Splićanima koji su upravo tada, barem u nijansama, prelazili put od male komunalne zajednice do modernoga grada.

Radoslav Tomić

POPIS IZLOŽAKA

RUKOPISI I STROJOPISI KARAMANOVIH DJELA KNJIGE I SEPARATI

Knjige

Frano Bulić i Ljubo Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Matica Hrvatska, Zagreb 1927.

Ljubo Karaman, *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Matica Hrvatska, Zagreb 1930.

Ljubo Karaman, *Umjetnost XV. i XVI. stoljeća u Dalmaciji*, Zagreb 1933.

Ljubo Karaman, *Eseji i članci*, Matica Hrvatska, Zagreb 1939.

Ljubo Karaman, *Buvinine vratnice i drveni kor splitske katedrale*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 5, Zagreb 1942.

Ljubo Karaman, *Živa starina*, Izd. Hrvatskog izdavačkog bibl. zavoda, Zagreb 1943.

Ljubo Karaman, *Baština djedova*, Izd. Hrvatskog izdavačkog bibl. zavoda Zagreb 1944.

Ljubo Karaman, *Pregled umjetnosti u Dalmaciji*, Matica Hrvatska, Zagreb 1952.

Ljubo Karaman, *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*, Društvo historičara umjetnosti NRH, Zagreb 1963.

Anđela Horvat, »Bibliografija dr. Ljube Karamana«, *Peristil*, 14-15, Zagreb 1971-1972.

Ljubo Karaman, *Odabrana djela*, (prir. Kruno Prijatelj), Književni krug Split, Split 1986.

Separati

Ljubo Karaman, »Pitanje odstranjenja zgrade stare Biskupije u Dioklecijanovoj palači u Splitu«, Prilog *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Split 1920.

Ljubo Karaman, »Crkvice sv. Mihajla u Stonu«, posebni otisak *Vjesnika Arheološkog muzeja* u Zagrebu, n.s. XV.

Ljubo Karaman, »Starohrvatska umjetnost u Bosni i Hercegovini«, Pretiskano iz *Povijesti Bosne i Hercegovine* I., Sarajevo 1942.

Ljubo Karaman, »Zlatni nalaz na Trilju nedaleko od Sinja«, *Vjesnik za Arheologiju i historiju dalmatinsku*, XLIV, Split 1921.

UMJETNINE

Fotografija obitelji dr. Srećka Karamana i Angele Karaman rođ. degli Alberti, oko 1896. u Splitu (snimio F. Bonavia). U gornjem redu treći s desna je Ljubo Karaman

Vlaho Bukovac, Portret Karamanova djeda Dujma Karamana, Split, 1884. (fotografija)

- Vlaho Bukovac, Portret Karamanova oca dr. Feliksa (Srećka) Karamana, Split, 1885. (fotografija)
- Jerolim Miše, Ljubo Karaman, crtež tušem, 1942. (reprodukcija)
- Nepoznati autor, Portret Ljube Karamana u mladim danima, patinirani gips (vl. Konzervatorski odjel u Splitu)
- Kosta Angeli Radovani, Ljubo Karaman, poprsje, bronca 1957. (vl. Gliptoteka HAZU)
- Kosta Angeli Radovani, Ljubo Karaman, medalja, bronca 1977. (vl. Gliptoteka HAZU)
- Želimir Janeš, Ljubo Karaman, medalja, gips (vl. Gliptoteka HAZU)
- Želimir Janeš, Ljubo Karaman, medalja, gips (vl. Gliptoteka HAZU)
- Toma Rosandić, Ljubo Karaman, poprsje, gips (fotografija)
- Želimir Janeš, Katalog izložbe u Sisku – medalje, plakete, inkrustacije i sitna plastika, Sisak 1969.
- Kosta Angeli Radovani, Portreti akademika, donacije – portreti i medalje, Zagreb 2003.

FOTOGRAFIJE Obiteljske fotografije

ISJEČCI IZ NOVINA O LJUBI KARAMANU

- Dvije karikature s likom Ljube Karamana i Mihovila Abramića
Predaja krstionice kneza Višeslava, *Hrvatski list*, Osijek, 14. 8. 1942.
- Ana Deanović: Istraživač i čuvar starina (uz devedesetu godišnjicu rođenja Ljube Karamana) *Vjesnik*
- Kosta Angeli Radovani: Štim: to je moj grijeh, *Večernji list* (uz tekst je reproduciran Radovanijev portret Lj. Karamana)
- Novi članovi JAZU, *Večernji list*, 25. 5. 1965.

KORESPONDENCIJA

- Slavko Batušić, Ljubo Babić, Otto Demos, Franc Stelè, Davor Domančić, Grga Novak, Wart Arslan, Ejnar Dyggve, Cvito Fisković

PANOI UZ IZLOŠKE

- Fotografije Ljube Karamana
Osobni dokumenti, diplome i nagrade
Posjetnice i razglednice

Umjetnine, dokumente, fotografije i kopije posudili su nam:

Gliptoteka HAZU, Zagreb

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Konzervatorski odjel Ministarstva kulture i medija u Splitu

Muzej grada Splita

Ksanta Karaman Delić

Radoslav Tomić

Ljubo Karaman u mladim danima, 1911.

Fotografija obitelji dr. Srećka Karamana i Angele Karaman rođ. degli Alberti, oko 1896. u Splitu (snimio F. Bonavia). U gornjem redu treći s desna je Ljubo Karaman

Vlaho Bukovac, Portret Karamanova djeda Dujma Karamana, Split, 1884. (fotografija)

Vlaho Bukovac, Portret Karamanova oca dr. Feliksa (Srećka) Karamana, Split, 1885. (fotografija)

Ljubo Karaman u obiteljskom domu u Splitu

Ljubo Karaman u Beču 1918. godine

Ljubo Karaman s Ivanom Meštrovićem i Tomom Rosandićem u Beču

Ljubo Karaman kao vojnik u Glini

„ČA JE PUSTA LONDRA KONTRA SPLITU GRADU?“

GENEALOGIJA OVE POZNATE SPLITSKE KRILATICE

Pa zašto ne? Danasli historičari ispi-
taju sve, oni traže zadnji uzrok i prvi
početak svakog pojavi vremena života.
Pa zašto ne bi mi jednom potražili pod-
rijetlo i pretence poznate splitske krilatice
o pustoši Londona i Splitu gradu? Zašto ne
bi potražili, da li su Splitani, a prošlim
vijekovima, bili skloni da preteruju i ve-
loćuju svo- om, što je u vezi sa Splitom?
To bi promatralo, objašnilo i opravdalo
specifičku splitsku megalomaniju, nedu-
ni i simpatičnu, ali je s njom uvijek po-
mjislana doza zlobne autoironije i jer
joj je korijen u lakretno i neograničenoj
ljubavi Splitana prema Splitu.

Već prvi je nastup Splita u historiji,
da tako rečemo, dekorativan. Njegovi po-
četci ne gube se u tamni nepoznatih vrema-
na i priklada, već davaju izraz opravda-
nom ponosu Splitana. Mlada svaki Splita-
nin ne zna, da se Split po prvi put jav-
lja, na rimskoj geografskoj karti iz vreo
mera cara Augusta, kao A p s i l a i b o r g,
grčko ribarsko sesto na mjestu današnje
rivijske Splita, i da je Aspalathos u grčkoin
jeziklu ime lijepog mirisavnog cvijeta. Ali
svako splitsko djetlo zna, da je praroditi
tlo današnjeg Splita čuvena palača nego-
zova domonoca i silnog rimskog cara 124
odcijetima. U vezi s time Splitanin je po-
nosan u dvostranom pravcu: jedno, što
je splitska okolina kolijevka jednog od
jačih likova svjetske historije; i drugo,
što je Dioklecijan odabrao upravo Split
za carsku rezidenciju svojih starih dana.
Jer, ako se je Dioklecijan, kao svaki Dala-
matinaac, pod košice života zalepio rođ-
njim krajem, mogao je da gradi svoj zas-
lak na brežuljku Libovue ispod kvilina, ali
se je po Don Franjo Baletiću, koji je to
svjedočio, ili se je mogao upustiti u u
bava kačela kod Kamberova hotela ili
na Jadrinu kod Šibenika, za koju Šibenč-
ani svjedočuju, da je najljepša obala Ja-
drana. A nije; nego je sebi odabrao baš
žalo između Marijana i Bačvice i time na
najboljem prostoru izvan nalezg Marija-
na i naših Bačvice i dijela, toliko histo-
rije i slave.

Pravi početak današnjeg Splita datira i-
pak od onog časa, kada su izleteli stari Sa-
lone, nalezg Solina, bježeći pred Avartima
i Herulanima nastalište u čvrtinju zidina
nema Dioklecijanove palače (o. g. 615). Ex
urgare koncom, po noćku čeh iz mlada su
poznati lava, savorili su stari Rimljani:
pa tako i u Splitu već dva nalezg staro-
čuvana sredinjevjekovna sponenika odas-
je simplifikatorni temperament Splita-
na, pokazuju splitsko ravno glodanje u
budućnost i punu priročnošću rodom gra-
da. Ta dva sponenika su autočfag prvog
splitskog nadbiskupa Ivana Ravenjanina (o.
g. 780) i sarkofag prvog poznatog nam
splitskega nadbiskupa Petra (IX. v.). Sarkof-
ag nadbiskupa Ivana Črva se u splitskoj
katedrali i na njemu je napis: «Hic re-
quiescit frater et inuiter Johanna pecc-
ator baruchapioisane. Caelum i sredinje-
vijekovno pitanje bio je prena napisano:
«Sibi i bezvrijedni grešnik Ivano; ali on
ipak ne zaboreva, da je kao najsljedniji
Salone nadbiskup, ma da mu je crkve-
na vlast u ta doba ostarin svrkavala pred
ridinama Dioklecijanove palače i da će
morati pred više od stotinu godina, dok
će splitski nadbiskup od facto sebi po-
činiti biskupa zadarskog i hrvatskog bi-
škopa Grigora iz Ninje. Eto vidimo, da
Split od valjda dleđa smieho unapred.
Ne trebamo se stoga čuditi, ako Split
pred par godina popovraće na tridesetlje-
bilidna stonovnja dečubila, imadući pr-
vih gradova u Jugoslaviji, regulatorni
plan za grad od dvjestotiljadit ljudi; a
dostizajući srednjočvrtedeti bilidno po-

žurnje se da raspise natpisna za kupatilo
na Bačvicama, koje odgovara svojim
opsegom, uređenim i rasloženom, laktič-
svoj potrobi veleragoda od pō milijona ži-
tela.

U grobnici u perituruo okolo stonoe
crkve poćiva prvi poznati načelnik ili
kako se onda kazivalo, prior Splita, Pe-
tar, sin blage sponenice priora Ruana. Na
dignom uklesanom natpisu prior Pe-
tar, punim ustima i kao da uliva u po-
nosnom i pojačanom litanicju svoja split-
skog potrijetla, veli, da je snatuo, ustro-
io et eruditus in Spalato, ili Hrvatski
»rođen, ohranjen i odgojen u Splitu-
Splicentia iz Splita, kako bi mi danas re-
kli, da se razlikujemo od onih bruhni-
druhu, kojima zakon daje da nose to ista
ima.

Puka su inače bila prva vremena
sredinjevjekovnog Splita. Pristisot od na-
dolišli Hrvati u tisiaci obrud Dioklecijan-
ovih zidina, Split je, da dleđa slobodni
svom imitipalacionu ponosu, rado se ajao-
io i uviećavalo prošlu slavu stare Salo-
ne, iz koje je sredinjevjekovni Split gra-
do vukao svoje podrijetlo. Splitski Euzub
iz g. 1312. veli u uvodu, da Split i Spliciu-
ni, potomci negadajše Salone, moraju bi-
ti pametni i pravdni veli po tome, što je
veliki mudrac Salon (Solon), po imeni
zar sin Salone, dlo nre zakone stvorio
Atinai.

Rizantinski car Konstantin Porfiroge-
not ostavo nam je svoje nalih krajeva
staviljenim oko g. 950 prena nekim re-
nimj splitskim sponenikom u Carigradu i
prena informaciona (dobivenim u dala-
tinskim bizantinskim gradovima. Car
Konstantin sama razbilio priča, da je
stara Salona bila velika sa pō Carigrada.
A poznato je, da je Carigrad — po veli-
čini, poabunosti u bogatstvu sredinjevjeko-
na Londona — imao oko milijun stanovni-
ka, dok je stara Salona, po najpovoljni-
jem računom, dostizala 60.000 stanovni-
ka: grlovo su naznačili cara pisca domaci
informatori. Ne znam, da li je u ovom
pisanju cara Konstantina imalo svoj ko-
rijen karivanje sada pokojnog čuvara so-
loških likovna Ivana Mičevića, koji je,
uvodeći strance po solonskim rukovajima,
svjedočio ih, da je «Roma caput mundi,
Salona secundo», što je na latinskoin(?)
jeziku itakdo moralo znati, da je Kin-
bio priča, da je stara Salona sterala
u dužinu za otosovo 6 bilidna rimskih ko-
kacala to jest oko 9 kilometara prema
zapadu. Tamao toliko imalo od Solna do
kastel Lučika. Po Tomi dakle stara Na-
lona počinjujući kod Jadrta imala je do-
pirati sve do Lučika. A iskome nam po-
kazuje, da je, ustisno, počinjala u Solnu
kod Gaspričeve gostione a svrkavala u So-
lno kod Šihovih tankova. Valjda je i
Toma smatralo kastelacima polje pred-
gradjem Salone, kako danas Split rado

ubraja u svoja predgradja Kastela i Po-
žijak, a do zgodu i potrobu i Trogir i O-
zida, pa ako hoćete, i Makarsku.

Toma nam još priča, da je zahvalni
kralj Toljen jedne noći ugurbio Splicianu-
ma u Marini kod Trogira 80.000, slovom
commedestillijada volova (prema zajedno)
statistici čitava Dalmacija dase broji od
ko 100.000 volova). Rečao bih, da Splica-
ni nijesu, u nikoje doba, poželili ošobu
to pašnju na ničije pri kraju brojeva.
Možemo stoga oporiniti našem »Palmu-
ke, što je nedavno potpisao Evroga da
dodje na zadnje dane karnevala u Split
sledeći 20.000 mlakara.

Sve to međutim biva u Splitu bez ma-
licije i nadušenosti prema drugome, pro-
stoducio i instiktivno iz ljubavi prema
svojem. Ie ljubavi prema Splitu Splicia-
nin se diči rekordima kao Americancima,
a voli superlativne kao Talijance. On zna da
ima i rado priča o svojoj ljubvi najboljoj
u Jugoslaviji, o najvećem kanzilistu na
Balkanu, o najvaljanijim rimskim starina-
ma u sredinjoj Evropi. Nema za nas Splica-
na na svijetu ljepše obale dlo splitske,
sviećanostvjenijg rarka dlo Marijana, Euz-
ubje plače dlo Bačvice, mladih pjesama dlo
Tijandovićevih. Trdvo vjeruju Splitani u
svoje prednosti i o svojoj budućnosti i po-
trebita im je takva vjera sa napredak. I
zato ih ne buni, ako u novinama, u jed-
noj je itajli sećavaju, da će još, kao i
kome godine, Split dobiti Fordovo tvornicu
automobila negdje u splitskoj okoli, a
sredinom u Sotobrcu. Hipodrom i park u
Marini, oceanogrfski institut na Solnu,
me, iseljenički dom na Sustjepanu, direk-
tije pošta na Psturi, prizivni sud na
Lovretu, bolnica na Firulama, u isto vri-
eme još već troću godinu, a u istim no-
vinama, čitaju stropo najvrijedno konaco,
no postavljaju — trin družica u Splitu.

Nego vratimo se prošlim vijekovima,
da vidimo je li prekinuta ili je i dalje
govana splitska žica odjepljanja i uvolu-
čavanja. Hranili su tu žicu nam pisca,
strani i domaci, koji su u Splitu pisali i
redom ja, po zaslugi, obasnali hvatana.
Nemao prostora da imenam izvankog
povea, nalezgiam samim superlativima, re-
čev od gradskog kanzilista Antuna Pru-
culiana god. 1567. u pohvalni Split »mago
nilitica, nilitica, notissima, et de tutti i
privilegi ornatisima citate, splitskog Ve-
lice Vijeća, »honoratissimo in tutti i ten-
pi et per tutte le città cristantissimo»,
i splitskog domonoca Dioklecijana »saceto
et illustrissimo imperator et valorosissimo
donator delle genti, opulentissimo et de-
magnissimo imperatore». To je onaj Pru-
culiano, po jeziku i stila Latin a po ro-
djenju gradjanin Bara u Crogoljici, koji
je gradsku vrata Splita naravno izvankim
imenua Porta Aurea, Porta Argentina
i t. d.

Rečkov u ovom pogledu mora se
svakako prepastiti Šibeniku, koji već tre-
ću godinu jednom na sedmicu izvija stru-
plivim intencijama novina, da će se u tom
gradu podizati itakod za prodaju putni-
kih karata.

Slastičarna i odlikovana pekarna
Jakov Božić - Split
Narodni trg - Loveton 244
Izvršna izradba kruha i dvopeka.

Poznati su versu u pohvalu Splita Pe-
tra Hektorovića (XVI. vijek):

O Splitu čestiti, ku si sreću imao,
Da si varda grada, gostinim ljudim bil,

Manje su poznati, ponešto tvrdi i hru-
piti ali splitskim siba svakako mlazavni
si stihovi frañjeva patriote XVIII. vjeka
ka, Grabovca:

Ukraj mora gledaj Splita,
Je li kao jedna kita?
Neka ovo svaki znao,
Da na svijetu po imade
Ovo stvart što ču reći.
Dosto ih nije veći:
Ner trzidine Zadra grada,
Šibenika crkve zgrada,
U Trogiru zvana silta
A zvonika tud od Splita.

Stari je svijet imao sedmera čudoviš-
ta, mislebil mondi. A u Dalmaciji, po
sudu i potražnju nepotraženo dalašino
skog Zagoreca, ispred zadržana utvra,
abeske katedral; trogriških vrata,
i

S Grabovcom smo već našli u doba
baroka; doba, koje, po sebt, voli pom-
pnošću i čezgoveću. Naravno, da
nije ni sada Split zasnoao. Na Peričiću je
barokna kapelica poverena Bi. Djelid.
Mala je to i beđna kapelica, u kojoj je
danas podokovale Charitas i li se na njoj
velikojoljiv natpis, po kojemu donajmo,
da su kapelici god. 1650 gradili srećo
no unakavdi kuljni potasti g p u k i
p e t e r (u pšaraku) ili kako to još zvonice
glasi u originalu: spalatenes populi a pe-
ste crepti.

Najgledni mi je isak izmedju svih spo-
menika splitskog prostora nadgrobni nat-
pis nekog Ivana Fabiani u splitskom mu-
zeju. Nije mi inače ništa poznato o tom
čestitom Splicianinu. Na njemu točno, ni
kada se je rodio, ni kada je umro. Ali
natpisom, koji je sebi dao uklesati na
grobu pišu, postavio je u njemu avu
dlozadu naravenu charitate i prijetice. Bez
komentera donasim natpis: »Hic tu qui
transit parumpet act, Johannes Fabiani
Spalathensis ius, aliam glofiam nactus
apud pietatem et innocentiam coluit,
ora pro me vobis optime et vale et am-
bulat. U pregradu: Hic, il fto prolaxit tu-
de stani malico. Je Ivan Fabiani Splicia-
nin sam bio. Svaku drugu silvu u o-
sim ovo (da sam bio Splicianin)
prezreo sam. Volio sam poboljšati
i nepročestno. Moji se za me dobi po-
tućke, da si mi zdravo i halde.»

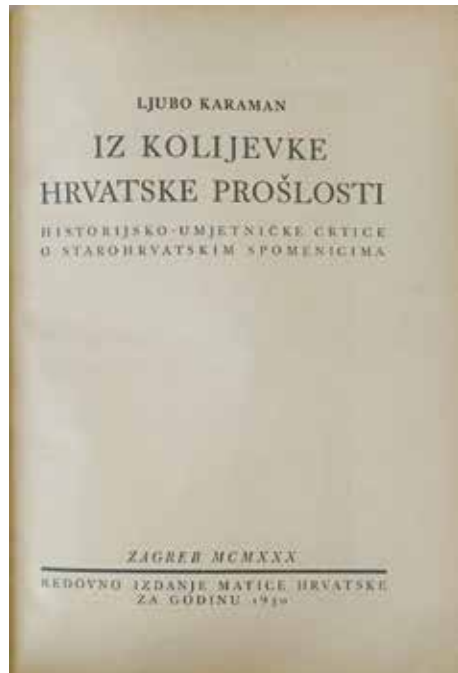
I ovako na vjiekovima hvale i slave
za sobom odje Split u naše doba. U
atmosfera vjiekovne bučarine ljubavi
prama rođjenom mjestu nikoje od sebe
u puku riječi. »Nema Splita do Splita»
i »Nem me hvati, ma me u Split uvale». Pa
je li čudo, da su jednog dana, kad se
počele realizovati davne sanje o napret-
ku grada, Splician, opterećen atavizmom
svodje iznosivih primjera, pođla šale a pu-
la istine, zapjevao: «Je pusta Londra
kontra Splitu gradu.»

HISTORICUS

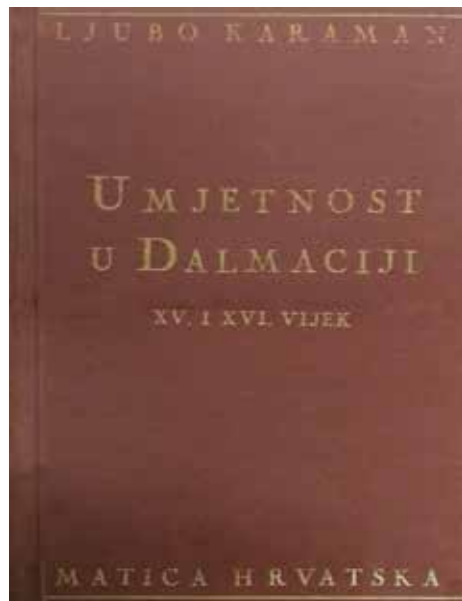
Možda će se naći, koji latinista da
ispjepljati i prigovori, da bi se drugacij-
nom postavom interpunkcije u gornjem
natpisu mogao dobiti nešto drugacij i
bladi smisao: ali će u tome isto tako ma-
lo uspjieti kao oni učeni filozofi pred au-
koliko godina, koji su htjeli Spliciane
osvjeliti, da su se, po zaključku nauke, ro-
dili u »Splicetu» a ne u Splitu.

ZLATARIJA
Ivo Petrić
Šibenska 7. SPLIT

Historikus (LJ. Karaman), »Ča je pusta londra kontra Splitu gradu?«,
Novo doba, 19. 04. 1930.

Ljubo Karaman, *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Matica Hrvatska, Zagreb 1930.

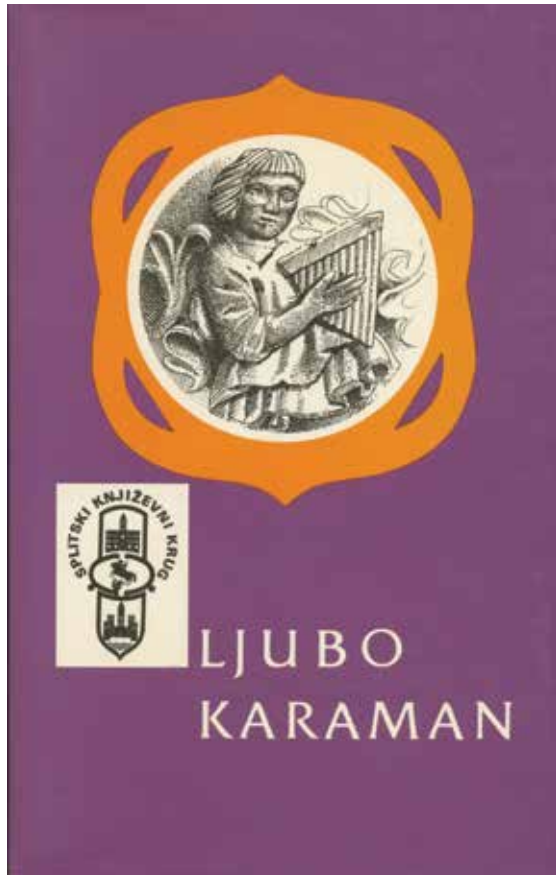
Ljubo Karaman, *Umjetnost XV. i XVI. stoljeća u Dalmaciji*, Zagreb 1933.

Ljubo Karaman, *Buvinove vratnice i drveni kor splitske katedrale*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 5, Zagreb 1942.

Ljubo Karaman, *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*, Društvo historičara umjetnosti NRH, Zagreb 1963.

Ljubo Karaman, *Odabrana djela*, (prire. Kruno Prijatelj),
Književni krug Split, Split 1986.

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

LJUBO KARAMAN

DIREKTOR KONZERVATORSKOG ZAVODA HRVATSKE U M.

IZABRAN JE

NA GODIŠNJOJ SKUPŠTINI OD 23. JUNA 1965.

ZA

PRAVOGA ČLANA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

U DOKAZ TOGA

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

IZDAJE MU OVU ISPRAVU

U ZAGREBU 30. JUNA 1965.

PREDSJEDNIK

GLAVNI TAJNIK

M. Karlić

(Miroslav Karlić)

Grgo Novak

(Grgo Novak)

POTPREDSJEDNIK

F. Kogej

(Franjo Kogej)

Pravi član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1965. godine

Toma Rosandić,
Ljubo Karaman, poprsje, gips
(fotografija)

Nepoznati autor, Ljubo Karaman,
patirani gips, 1908.
(vl. Konzervarski odjel u Splitu)

Kosta Angeli Radovani, Ljubo Karaman, poprsje, bronca 1957. (vl. Gliptoteka HAZU)

Kosta Angeli Radovani, Ljubo Karaman, medalja, bronca 1977. (vl. Gliptoteka HAZU)
Želimir Janeš, Ljubo Karaman, medalja, gips (vl. Gliptoteka HAZU)

Ljubo Karaman

SADRŽAJ

Uvodna napomena	5
Raspored izlaganja	7
SAŽETCI	
Ivo Babić: Karaman i tzv. stećci	13
Ivan Basić: Između kasne antike i predromanike: sustavi datiranja i kulturni profil prve ranosrednjovjekovne skulpture u postkaramanovskoj medievistici	14
Darka Bilić: O specifičnostima ranomodernih lazareta na Jadranu u svjetlu Karamanovih teoretskih postavki	16
Radoslav Bužančić: Konzervator Ljubo Karaman i njegovo naslijeđe na primjeru obnove srednjovjekovnih spomenika Dalmacije	17
Marijan Čipčić: Ljubo Karaman i zaštita trogirске kulturne baštine	18
Franko Čorić: Utjecaj kreativnog konzerviranja na konzervatorsko djelovanje Ljube Karamana	19
Sanja Cvetnić: Putokazi Ljube Karamana: barokna umjetnička baština sjeverozapadne Hrvatske	20
Ivana Čapeta Rakić: Konzervatorska djelatnost Ljube Karamana u Splitu (s fokusom na pokretnu baštinu)	21
Arsen Duplančić: Ljubo Karaman od suplenta na gimnaziji do konzervatora za Dalmaciju (na temelju spisa iz Arheološkog muzeja u Splitu)	22
Mirja Jarak: Starohrvatska groblja u istraživanjima i interpretacijama Ljube Karamana	24

Ivan Josipović: Što je ostalo od <i>Kolijevke</i> ? – prilog teorijskim raspravama o ranosrednjovjekovnoj umjetnosti na istočnoj obali Jadrana	25
Miljenko Jurković: »Problemi periferijske umjetnosti« – postoji li »periferijska umjetnost« uopće šezdeset godina poslije?	27
Irena Kraševac: Promemoria Ljube Karamana o uklanjanju spomenika banu Jelačiću u Zagrebu 1947. godine – dokument vremena i konzervatorskog stava	28
Nikolina Maraković – Tin Turković: Ljubo Karaman i »starohrvatske crkvice slobodnih oblika« – stotinu godina poslije.	30
Matko Matija Marušić: »Dobre obrtne radnje«: Ljubo Karaman i drvena skulptura	33
Ivan Matejčić: Potaknut Karamanovim »Razgovorima o nekim problemima...« iz davne 1962. godine	34
Daniela Matetić Poljak: Male – velike teme: romanički ornamentalni motivi u istraživanjima Ljube Karamana	35
Dino Milinović: Ljubo Karaman, Josef Strzygowski i »bijeg prema periferiji«	36
Milan Pelc: Domoljubni zanos i naučna sprema. Ljubo Karaman i prve »sinteze« hrvatske povijesti umjetnosti	38
Marko Petrak: <i>Ex Consuetudine Orientalis Ecclesie</i> . Slučaj oženjenog splitskog nadbiskupa Dabrala (1030. – 1050.)	39
Stanko Piplović: Ljubo Karaman. Djelovanje u Konzervatorskom uredu za Dalmaciju u Splitu	41
Ana Plosnić Škarić: Tragom pisanja Ljube Karamana o specifičnom lisnatom motivu na arhitektonskoj plastici u Trogiru	44
Dalibor Prančević – Barbara Vujanović: Ljubo Karaman i Ivan Meštrović: Polemika oko spomenika i fragmenti pisane korespondencije. . .	45

Rosana Ratkovčić: <i>Adriobizantizam</i> u dubrovačkom zaleđu – ulomci zidnih slika iz crkve nepoznatog titulara u Paniku kod Bileće i Sv. Tome u Kutima kod Herceg-Novog	47
Samo Štefanac: Karamanovo pisanje o Nikoli Firentincu	48
Marina Lambaša – Ivana Prijatelj Pavičić: Konzervatorska suradnja Ljube Karamana i don Krste Stošića 1925. – 1941.	49
Željko Tomičić: Ljubo Karaman i početak bjelobrdске kulture	51
Radoslav Tomić: Ljubo Karaman i slikarstvo starijih povijesnih razdoblja u Dalmaciji	53
Marko Trogrlić: Bečki studij Ljube Karamana	54
Antonija Ujević: Karamanovo tumačenje reljefa (pluteja) s ljudskim likovima u splitskoj krstionici	55
Ivana Nina Unković Diaz Fernandez: Konzervatorski projekti Ljube Karamana u području pokretne dalmatinske baštine (1919. – 1941.)	56
Ratko Vučetić: Karaman – Fortifikacije gradova kontinentalne Hrvatske i identitet regije	57
Danko Zelić: Dubrovačke teme Ljube Karamana	58
Andrej Žmegač: Grad i selo u palači: Karamanovo određenje Dioklecijanove palače	59
Prigodna izložba uz znanstveni skup »Ljubo Karaman pedeset godina poslije«	61
SLIKE	66

Izdavač
Književni krug Split
Ispod ure 3, Split

Internet knjižara na adresi
www.knjizevni-krug.hr

Za izdavača
Nenad Cambi

Lektura
Elizabeta Garber

Računalni slog
Književni krug Split

Likovno rješenje ovitka
Neven Marin

Tisak
Dalmacija papir, Split

Znanstveni skup *Ljubo Karaman, pedeset godina poslije*
novčano su pomogli:

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske
Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
Županija splitsko-dalmatinska
Grad Split

Tiskanje završeno u rujnu 2021.